

890.

N A
PUBLICZNY POPIS UCZNIÓW
WARSZAWSKIEGO LICEUM,

Maiący się odbywać w Pałacu Królewsko-Saskim,
na sali letnią nazwanéy,

*Od dnia 23go, do 25. Września, z rana od go-
dziny 9 - 12, po południu od 3 - 6.*

z woli

IZBY EDUKACYJNÉY

PRZEŚWIETNĄ PUBLICZNOŚĆ

zaprasza

M. SAMUEL BOGUMIŁ LINDE, FIL. DR.

Członek Izby Edukac., Rektor Lic. Warsz.

W W A R S Z A W I E. 1807.

203477z
4

373 (079.1)

Zur

öffentlichen Prüfung

der Schüler

Gelehrten Adolph Scholz

Warschauer Lyceums,

im Königlich Sächsischen Palais,

da. auf dem sogenannten Sommersaal,

vom 23sten bis 25sten September, Vormittags von 9-12,

Nachmittags von 3-6,

Rektor ladet

1807

Ein Hochzuverehrendes Publicum,

Da

Rektor Namen *A. Scholz*

des Ober = Schul = und Erziehungscollegiums,

ehrerbietigst ein

M. Samuel Gottlieb Linde Ph. Dr.

des Ober = Schul = und Erziehungscollegiums Mitglied,

Rector des Warschauer Lyceums.

Warschau 1807.

Handwritten text, possibly a signature or name, written in dark ink on aged paper.

Handwritten text, possibly a name or title, written in dark ink on aged paper.

Handwritten text, possibly a name or title, written in dark ink on aged paper.

Handwritten text, possibly a name or title, written in dark ink on aged paper.

Handwritten text, possibly a name or title, written in dark ink on aged paper.

Handwritten text, possibly a name or title, written in dark ink on aged paper.

Handwritten text, possibly a name or title, written in dark ink on aged paper.

Naylaskawszym względem *Nayia-
śniewszego Cesarza i Króla*, zaszyc-
cającego i pomnażającego wszędzie nau-
ki, oraz staraniu i dzielney opiece
*Naywyższej Izby Edukacyi Publi-
czney* winno jest Liceum Warszawskie,
że wpośród naywiększych woyny
zaburzeń, spokojnie i nieprzerwanie
odbywało swe prace, tak w prze-
szłym, iako i w kończącym się te-
raz półroczu szkolnym. Obowiązkiem
jest naszym zdadź sprawę *Zwierżchno-
ści i Przeświewtney Publiczności*, jak
tego czasu nieprzerwaney spokojno-
ści użyto. Już w części dopełniono
tego na końcu przeszłego półroczu
przed Wielką Nocą, przez odprawio-
ny po Klassach Liceum examen w przy-
tomności delegowanych Członków *Izby
Edukacyynéy*; z tego zaś letniego
półroczu zaswiadczy o tém, z kolei
wypadający, popis publiczny.

Mimo nienaruszonéy spokojności
w pracach nauczycielskich, nie mógł
jednak instytut nasz uniknąć uszczer-
bku jakiegoś, wynikającego z natury
okoliczności czasowych. Utraciliśmy
do dwóchset uczniów, z których ie-
dni, powodowani duchem gorliwości
obywatelskiéy, poświęcili się krajowéy
posłudze, tak w woysku, jak w cy-
wilności; drudzy rodzicom lub kre-
wnym poszli na pomoc, w zatrudnie-
niach domowych. Załowac: zaiste po-
trze-

Der Allerhöchsten Gnade Seiner Kai-
serlich Königlichén Majestät, mit
der Allerhöchst Deseiben über all die Wissen-
schaften zu beschützen und zu beschern ge-
hen; der Vorsorge und dem Schutze des
Ober: Schul: und Erziehungs-
Collegiums hat es das Warschauer
Lyceum zu verdanken, d.ß es mitten im
größten Kriegsgetümmel ruhig und ununter-
brochen seine Arbeiten fortführen konnte, so-
wohl in dem vorigen, als auch in dem jetzt
zu Ende gehenden Schulhalbjahre. Wir
sind unsern Obern, wir sind einem ach-
tungswürdigen Publico Rechenchaft schul-
dig, wie diese Zeit ununterbrochener Ruhe
benutzt worden. Zum Theil ist dies schon
am Ende des vorigen Halbjahrs vor Ostern
geschehen, durch ein Klassexamen in Ge-
genwart der delegirten Mitglieder des Er-
ziehungscollegiums; von diesem Som-
merhalbjahre nun soll die der Ordnung nach
gefällige öffentliche Prüfung den Beweis
geben.

Doch selbst bey dieser ununterbrochenen,
ruhigen Fortsetzung des Unterrichts, konnte
gleichwol unser Institut dem nachtheiligen
Einflusse, der aus der Natur der Zeitum-
stände hervorgieng, nicht ganz ausweichen.
Gegen zweyhundert Schüler haben wir ver-
loren, die theils, von Vaterlandsliebe be-
seelt, sich dem Dienste des Staats im Wi-
stair, und Civilstande hingaben, theils
ihren Eltern und Verwandten in ihren häus-
lichen Angelegenheiten zu Hülfe eilten. Es
ist in der That zu bedauern, daß nunmehr
diese.

trzeba, że owoc ten niedożyła, nie przyniesie krajowi spodziewanych pożytków, jakie można było obiecywać sobie, gdyby ciż uczniowie, w naukach i kształceniu siebie ogólném, dotrzymali byli do końca; żalować potrzeba, że przed czasem pozbawione zostało Liceum takich uczniów, z którymi nauczyciele, postępując coraz wyżej w doskonałości, spodziewali się dojsć do utworzenia najwyższej Klasy, jakiej dotąd ieszcze w instytucie naszym brakuje. Lecz żal ten osładza nam poniekąd ta myśl, że w tak krótkim, bo trzyletnim tylko czasie przeciągu od otwarcia Liceum, uformowali się już młodzieńcy, których użyć można było do posługi krajowej; zwłaszcza że nieieden z nich tak w wojsku, jak w stanie cywilnym, zasłużył sobie na zaletę. Bądźcie pewni, *Zacni Młodzieńcy*, że choć teraz już tak blisko do nas nie należycie, atoli wasz los, postępowanie wasze, zawsze obchodzi tych, którzy się z ochotą i gorliwością trudnili kształceniem was na mężów pożytecznych krajowi.

Co się tyczy uczniów pozostałych, widać było poniekąd na niektórych wpływ czasowych okoliczności; widać było niekiedy rozerwanie myśli i uwagi, odrywanie się od regularnego uczeszczenia na lekcye, opuszczanie się w pracy co do robot domowych, zwolnienie iakieś nakoniec, choć w małej części, co do obyczajów i karności. Na te przeszkody względ mieć powinien, kto o postępkach prac naszych, przez to tak krótkie półroczecie, chce sprawiedliwie sądzić; nad to powinien dać bacność na zbyt

unreife Frucht dem Staate nicht den Nutzen bringen wird, den man mit Rechte erwarten konnte, hätten diese Jünglinge bis zur Vollendung ihrer Bildung beharrt; es ist zu bedauern, daß unser Lyceum dadurch solcher Schüler beraubt worden, mit denen die Lehrer hätten weiter vorsehreiten, und so die uns noch immer fehlende höchste Classe erreichen können. Doch dieser Verlust wird uns durch die Vorstellung weniger empfindlich, daß sich schon in so kurzer Zeit, in den drei Jahren seit Eröffnung des Lyceums, bey uns Jünglinge gebildet haben, die man zum Dienste des Staates brauchen kann, zumal da sich mehrere von ihnen, sowol im Militair, als im Civilstande höchlich auszeichnen. *Ihreuerse Jünglinge!* seyd versichert, daß auch in veränderten Verhältnissen, *Euer Schicksal und Eure Führung*, denen nicht gleichgültig ist, die mit Liebe und Eifer an *Eurer Bildung zu nütlichen Staatsbürgern* gearbeitet haben.

Auch auf die uns noch übrig gebliebenen Schüler äußerte sich einigermaßen der Einfluß der Zeitumstände; bey einigen wurde Mangel der gewöhnlichen Sammlung und Aufmerksamkeit sichtbar, bey andern war der Schulbesuch weniger regelmäßig als sonst; in den Hausarbeiten wurde einer und der andre fahrlässiger; auch in Ansehung der Sittlichkeit und des Betragen's ließ sich eine, obgleich weniger merkliche, Veränderung spüren. Diese Hindernisse müssen erwogen werden, will man anders den Erfolg unsrer Arbeit in diesem so kurzen Sommerhalbjahre richtig beurtheilen; über dieß dürfte auch

noch

ozne upały, dokuczające w ostatnich miesiącach tego półroczu.

Co tedy w tym pomienionym czasie okresie dawano, i do jakiego w każdej klasie stopnia doprowadzono uczniów, okaże następujący wykład lekcyi każdej nauki. Lecz nim przystąpimy do niego, nie od rzeczy będzie, niektóre uwagi o sposobie rozrządzenia publicznego popisu, i examinowania na nim uczniów przelożyć; ile że te uwagi wynikają z samego sposobu uczenia.

Wkażdém działaniu skutek tym jest pewniejszy, im działający więcej pamięta o celu swoiey roboty. Zapytajmyż się i tutaj: jaki jest cel publicznego uczniów popisu? Odpowiedź łatwa, prosta, niezaprzeczona jest ta: żeby się Publiczność przekonała, czy się zadosyć dzieie zamiarowi instytutu. Jakież tedy znowu jest ten zamiar? a w ogólnosci: jaki jest i bydy powinien cel każdej szkoły? Otoż tu właśnie tykamy się granicy, dzielący dawną od nowę pedagogiki. Dawniey po prostu za cel każdej szkoły miano, aby się młodzież *uczyla*; terazniejsza pedagogika zamierza sobie, aby *kształcić* młodzież na ludzi słuszných, zdatnych i użytecznych, tak społeczności, jak i krajowi swemu w szczególności. Drugi ten sposób ma tę korzyść nad dawny, że wstęp otwiera nieiako do tych nauk, które następnie dawać się mają, że naprowadza na przyzwoity ich rozmiar pomiędzy sobą, i kształt ich dawnia wskazuje. Dawniey w szkołach cały prawie czas, całą usilność poświęcono jednéy iakięy nauce z u-

szczer-

noch die außerordentliche beschwerliche Hitze der letzten Monate zu berücksichtigen seyn.

Was nun in dem erwähnten Zeitalter gelehrt, und wie weit die Schüler in jeder Classe geführt worden, zeigt nachfolgende Darstellung der in jedem Gegenstande gegebenen Lehrstunden; doch ehe wir diese vorliegen, dürfte es nicht zweckwidrig seyn, einige Gedanken über die Einrichtung einer öffentlichen Prüfung, und über die Art die Schüler vor dem Publico zu examinieren, vorzulegen; zumal da diese aus der Lehrart selbst nothwendig hervorgehen.

Ist man bey jeder Unternehmung des Erfolgs um so gewisser, wenn man den Zweck derselben nie aus den Augen verliert; so werfen wir auch hier die Frage auf: was ist der Zweck einer öffentlichen Schulprüfung? Eine ganz grade, einfache und unbestreitbare Antwort dürfte wohl die seyn: daß sich das Publicum überzeuge, ob der Zweck des Instituts erreicht wird. Doch was ist denn nun wieder dieser Zweck? und überhaupt: was soll der Zweck jeder Schule seyn? Hier berühren wir nun die Gränze, welche die alte Pädagogie von der neuen scheidet. Sonst setzte man den Zweck der Schule grade zu darin, daß der junge Mensch lerne; die jetzige Pädagogie will die Jugend bilden, zu rechtlichen, tauglichen, nützlichen Menschen für die menschliche Gesellschaft und für den Staat. Diese letztere Erklärungart hat vor der erstern das voraus, daß sie zugleich auf die Lehrgegenstände, ihre Folgereihe, ihre wechselseitigen Verhältnisse, und auf die Lehrmethode hindeutet. Ehemals verbandte man auf Schulen fast alle Zeit, alle Kraft auf einen Gegenstand zum Nachtheil der andern, als ob dieser Lehrgegenstand allein schon für alle Bedürfnisse, und für die Gesamtbildung des Menschen hinreiche.

2

szczerbkiem drugich, iak gdyby ona sama jedna odpowiedzieć miała wszystkim potrzebom i ogólnemu celowi kształcenia człowieka. Młodzieniec, z takię edukacyi wyszedlszy, nieoswoiony z tylą wyobrażeniami, które mu w dalszym zawodzie życia i czynności jego mają być pomocne, rady sobie dadź nie umiał na świecie obcym dla siebie zupełnie. Pokazuje się stać, że konieczną jest potrzebą względem młodego, i istotnym pożytkiem dla kraiu, pracować, do pewnych lat przynajmniej, poki się jasno nie okaże, iakiemu stanowi poświęcić się myśli, około ogólnego jego kształcenia, wlewać w niego wielorakie wyobrażenia, któreby go w czasie, gdy sobie samemu zostawiony będzie, do dalszych wiadomości doprowadzić mogły, wkrzesać i pokrzepiać pracą zaszczerpione w nim przez dobroczynną naturę rękę, wszelkie władze duszy, przy tym wzbudzać uczucia szlachetności, kształcić charakter serca, nie zaniedbując i fizycznę edukacyi. Jeżeli dawniey nie tyle baczone na sposoby, których w uczeniu, w zachęcaniu, w napędzaniu nawet, że tak rzekę, młodzieży do nauki używano; podług terazniejszych prawdeł o to się starać wypada, żeby w uczeniu dążyć do doskonałenia, uszlachetnienia, uzaćnienia człowieka, żeby uczeń zawczasu nawykł cenić sobie naukę, iako największe dobro życia całego, żeby się przez własne przekonanie do nię przywiązał. Jeżeli dawniey uczono się dlatego tylko, żeby umieć, dziś na to uczyć się trzeba, żeby się kształcić, żeby władze duszy i ciała ku dobremu skierować i dadź im dobre nałogi. Na nic wszystka nauka,

ięże-

reiche. Der Jüngling, der aus einer solchen Anstalt kam, wusste sich, unbekannt mit so vielen Vorstellungen, die ihn in seiner weitem Leben:bahn leiten sollten, in eine für ihn ganz fremde Welt nicht zu finden. Es erhellet daraus, daß es für den jungen Menschen nothwendig, und für den Staat wesentlich nützlich ist, an der Gesamtbildung des Jünglings, wenigstens gewisse Jahre hindurch, bis seine künftige Standesbestimmung gewiß entschieden ist, zu arbeiten, ihm die mannigfaltigen Begriffe beizubringen, die ihn in der Zukunft, wann er sich selbst überlassen wird, weiter führen können, in ihm die sämtlichen, von der wohlthätigen Hand der Natur in ihm gelegten Beelenkräfte, durch Arbeitenlassen zu ererren und zu stärken, zu gleicher Zeit das Gefühl des Ebeln zu wecken, den moralischen Charakter zu bilden, und bey dem allen auch das Physische nicht aus den Augen zu setzen. War man sonst gleichgültiger bey der Wahl der Art des Unterrichtes, der Mittel die Jugend zum Lernen anzuregen, ja so zu sagen, anzureiben; so wollen die jetzigen Grundfäße, der Unterricht soll stets darauf hinarbeiten, den Menschen zu vervollkommen, zu veredeln, zu erheben, der Schüler soll bey Zeiten Wissenschaft als das höchste Gut des Lebens schätzen lernen, und sich ihr aus eigener Ueberzeugung weihen. Hat man sonst gelernt, um zu können, so lernt man jetzt sich zu bilden, Seelen- und Leibeskräfte zum Guten hin zu richten, und darin zu üben. Alle Wissenschaft dient zu nichts, wenn nicht der Mensch dadurch ein nütlicherer, aufsekerarterer, trefflicherer, vollkommener, besserer Mensch wird; und dieser bessere Mensch wird dann auch der bessere Bürger des Staats seyn.

Doch

jeżeli przez niego człowiek nie stanie się użyteczniejszym, świetlejszym, zacniejszym, doskonałym, lepszym człowiekiem; a im lepszy człowiek, tym lepszy obywatel będzie.

Atoli dzisiejszemu edukacji czy tylko nie można uczynić zarzutu, że zbytnią rozlicznością nauk, nad to rozrywa umysł młodego? Zarzut ten, jeżeli jest sprawiedliwy, nie tak spada na szkoły, iak na wiek nasz dzisiejszy, który daleko więcej niż dawniejsze wyciąga po człowieku, kiedy chce uchodzić za ukształconego i oświeconego; spada na wzrost światła powszechnego, na pomnożenie potrzeb, na rozszerzenie celów działania i robot ludzkich. Nie tak więc zarzutem będzie dla szkół, iako raczem wymówka, jeżeli w jednym lub drugim obiekcie nauki mniej się postępuje cokolwiek, aby ogólniejszemu widokowi więcej czasu poświęcić.

Wróćmy się teraz do zapytania wyżej założonego, iakim sposobem urządzić Popis Publiczny? iakim sposobem uczniów tak na nim examinaować, ażeby widać było można i poznać, czy się dopełnia zamiaru instytutu, to jest, czyli w kształceniu ogólnym postępują uczniowie, tak iak przytóż, aby byli ludźmi słusznymi, użytecznymi, poczciwymi. Opis rozkładu lekcyy i sposobu dawania każdej, a w ogólności całego postępowania z uczniami, może służyć Prześwietnej Publiczności za wskazówkę niejako tego, co w popisie z widzenia, słuchania i uważania uczniów sprawdzić można.

Doch kann man der heutigen Erziehung nicht etwa den Vorwurf machen, daß sie durch zu große Mannigfaltigkeit der Lehrgegenstände das junge Gemüth zerstreue? Dieser Vorwurf, selbst wenn er gegründet seyn sollte, trifft nicht sowohl die Schulen, als unser jetziges Jahrhundert, wo von einem Manne, der auf Bildung und Wissenschaft Anspruch macht, weit mehr als sonst gefodert wird; er zeigt von dem Wachstume an Kenntnissen im Allgemeinen, von Vermehrung der Bedürfnisse, von Vielfältigung des menschlichen Treibens und Thuns. Was also für die Schulen Vorwurf seyn sollte, dient ihnen vielmehr zur Entschuldigung, im Fall in einem einzelnen Lehrgegenstande, dem allgemeinen Zwecke mehr zu entsprechen, weniger geleistet werden sollte.

Kebrn wir nun zu der oben aufgestellten Frage zu rück: wie ist eine öffentliche Prüfung einzurichten? wie hat man dabey die Schüler zu examiniren, daß es kennbar und sichtbar werde, ob der Zweck des Instituts erreicht wird, das heißt: daß sie in der allgemeinen Bildung zu rechtlichen, nützlichen, wackeren Menschen, gehörig vorschreiten? Die hier bald folgende Erörterung der Lehrgegenstände; und der Lehrart in einem jeden, so wie überhaupt der ganzen Behandlung der Schüler, kann dem Publico Fingerzeige geben, wovon es sich etwa bey der Prüfung durch Sehen, Hören, Beobachten, zu überzeugen haben möchte.

Ponieważ postępowanie od łatwiejszych do trudniejszych rzeczy, jest duszą każdego sposobu uczenia, zatem *Popis* tak powinien być urządzonym, żeby można stopniowania w tej mierze dostrzegać; potrzeba więc iść porządkiem w *examinowaniu* z każdej nauki, od najniższej do najwyższej klasy. Unika się przez to kilkrotnego, a tym samym nudzącego Publiczność; wracania się do iednóżyże materyi.

Lecz w jakimże sposobie tak można uczniów *examinować* publicznie, żeby się wydali czém są, i do jakiego doszli stopnia ukształcenia? Gdyby szło o to tylko, czy tę lub owę lekcya umieją, której kazano im się nauczyć na pamięć, o tém łatwo przekonać się można, słuchając ich lekcyi owéy; tak iak jest łatwo dawać ją, nie robiąc więcéy tylko zadając do nauczania się iakis wyjątek, i słuchając naznaczonego z pamięci. Różnić od tego należy *deklamacye*, które należyćie dobrane, służą za wstęp do nauki literatury każdego języka, a dobrze powiedziane, są dowodem postępku w *pronuncyacyi* i *rozumieniu* myśli, są dowodem ożywionéy *imaginacyi* w uczuciu piękności *stylu*, *dowcipu* i *mocy* w wyrażeniu, a *gruntowności* w rozumowaniu; i w tym względzie sprawdzają owó przysłowie: *longa via per praecepta, brevis per exempla*, że przez przykłady krótsza jest nauka, niż przez przepisy. Atoli w tak krótkim czasie na *examen* wyznaczonym, w takiéy wielości uczniów i nauk, należyćie oszczędność zachować w *deklamacyach*, w których niewszystkie ieszcze względy ogólnego kształcenia ucznia są zamknięte; a doświad-

cze-

Da aber Fortgang vom Leichtern zum Schwerern, die Seele alles Unterrichts ist, so wird die Prüfung so einzurichten seyn, daß dieser Stufengang sichtbar werde; man wird daher bey dem *Examinieren* eines jeden Gegenstandes von der untersten Classe bis zur höchsten in demselben fortzugehen haben. Hierdurch wird auch mehrmaliges, für das Publikum ermüdendes, Zurückkehren zu einer Materie vermieden werden.

Allein wie hat man nunmehr die Schüler vor dem Publico so zu *examinieren*, daß sie wirklich zeigen, was sie sind, und welchen Grad der Bildung sie erreicht haben? Wäre es nur darum zu thun, ob sie diese und jene *Lection* können, die man ihnen aufgegeben hat, nun so überhöre man sie, welches ist leichter, als dieß; so wie es auch nicht schwer seyn kann, *Lehrstunden* zu halten, wo man bloß aufgibt und überhört. Doch hiervon unterscheidet man wohl die eigentlichen *Declamationen*, die bey guter Auswahl gewisser Massen den Zutritt zur *Literatur* einer Sprache eröffnen, und gehörig vortragenden Beweis geben, wie weit der Schüler in der *Ausprache* und im *Verstehen* geübt, wie weit seine *Einbildungskraft* belebt worden, wie er die *Schönheiten* des *Styls*, des *Witzs*, wie er die *Kraft* des *Ausdrucks* empfindet und die *Gründlichkeit* des *Raisonnements* würdigt. Hier bewähret sich das Sprichwort: *longa via per praecepta, brevis per exempla*, lang ist der Weg durch *Vorschriften*, kürzer durch *Wasser*. Doch da die bestimmte Prüfungszeit im Verhältnis zur *Schülerzahl* und zur *Mannigfaltigkeit* der *Gegenstände* sehr kurz ist; so wird man mit dem *Declamieren* sparsamer seyn müssen, zumal da dieß immer doch noch keinen hinreichenden Beweis von der *Gesamtbildung* des *Schülers* giebt, und die *Erfahrung*

czenie pokazuje, że niekiedy nayıllnieyszy uczeń nie wyrówna w deklamowaniu lichszemu co do ogolu od siebie. Staraymyż się raczej przez krótkie a zwięzłe zapytania, wyciągać ucznia na odpowiedzi, z którychby nietylko o pamięci, lecz i o rozumie, rozsądku i roztropności jego sądzić można; niech odpowiedź jego będzie czasem mniej dokładną, byleby była jego własną, ułożona własnymi jego słowami, nie cudza, słownie tylko pamięcią wypracowana. Nayıstotniej zaś prawidła tego trzymać się potrzeba, examinując z umiętelności, zwłaszcza tych, których iedynym jest zamiarem zaostrzenie rozumu. Niech prawdy w nich zamknięte przeniknie i ogarnie uczeń rozumem, a pamięć sama z siebie przyłoży się przy pilnem powtarzaniu do zatrzymania tego, co dobrze zrozumiano; dla tego trzeba objaśniać, wyluszczać, rozbiierać, wytykać stosunki, nie zaś przestawać na zadawaniu pensów na pamięć. Sposobu ostatniego szkodliwość zdaie się osobliwie w tym okazywać, iż gdy ludzie w dociekaniach swoich co do nauk nigdy nie próżnują, lecz postępują z wiekiem coraz to daléy; temu, który naukę jaką pamięcią tylko, nie rozumem pojął, niepodobna będzie znaleźć się w nowych coraz postępach; będzie on się upierał przy tém, czego się raz z pracą na pamięć nauczył; to tylko będzie prawdą dla niego, co sam umie. Stąd to formuie się w naukach rodzaj intolérantów, którym każdy nowy postępek jest nieprzyjemny; gdy przeciwnie ten, który rzeczą obiał rozumem, a tém samym władzę pojęcia w sobie zaostrzył i udoskonalil, z ukontentowaniem idzie za nowém iasnieyszém światlém, zwy-

czay-
 rung lehrt, daß bißweilen ein in aller Rücksicht trefflicher Schüler grade im Declamiren dem weit schlechtern nachsteht. Bemühen wir uns vielmehr durch kurze, gedrängte und bestimmte Fragen den Schüler zu Antworten zu veranlassen, die nicht bloß von Gedächtniß, sondern auch von Verstand und Beurtheilungskraft zeugen. Mag auch bißweilen die Antwort des Schülers weniger treffend ausfallen, wenn sie nur sein Eigenthum, und in seinen eignen Worten verfaßt ist; sie ist uns hier willkommen, als die beste treffendste, die er auswendig gelernt hat. Vorzüglich hat man sich an diesen Grundsatz bey dem Examiniren in den Wissenschaften zu halten; besonders in denen, deren Hauptzweck Schärfung des Verstandes ist. Durchdringt und umfaßt der Schüler ihre Wahrheiten mit dem Verstande, so wird bey fleißiger Wiederholung, das Gedächtniß von selbst mitwirken, das zu behalten, was gut verstanden worden; man muß nur sorgfältig erklären, erläutern, zergliedern, erörtern, und es nicht bey dem Aufgeben und Ueberhören bewenden lassen. Wie schädlich diese letzte Verfahrensart ist, erheller unter andern auch insonderheit daraus, daß da der menschliche Forschungsgeist nie müßig ist, sondern stets mit der Zeit fortschreht, es dem, der eine Wissenschaft bloß mit dem Gedächtnisse, nicht mit dem Verstande gefaßt hat, unmdglich wird, sich in die jedesmaligen neuen Fortschritte zu finden; er wird sich bey dem behaupten wollen, was er einmal mühselig auswendig gelernt hat; für ihn ist bloß das Wahrheit, was er auswendig kann. So entsteht dann in den Wissenschaften jene Art von Intoleranten, denen jeder neue Fortschritt zuwider ist; da hingegen derjenige, der die Wissenschaft mit dem Verstande gefaßt, und eben dadurch seine Verstandeskkräfte geschärft und vervollkommenet hat, mit Vergnügen dem neuen hellern Lichte folgt, gewohnt überall immer mit dem Verstande
 zu

czynny wszędzie pracować zawsze rozumem, i to tylko przyymują y za prawdę, o czém się na rozum przez rozbiór przekona.

Zasady te stosując do pojedynczych obiektów examinu, a te podzieliwszy na języki, umiejętności i kunszta, niechay w pierwszych tłumaczą uczniowie, z jednego na drugi, miejsca nawet takie, których pierwey nie czytali, niech okażą, do jakiego stopnia wprawy doszli; a przy tém zapytania grammatyczne, filologiczne, logiczne, estetyczne, niech z nich wydobędą świadectwo, czy szczegóły znają, czy całkowitego sensu dochodzą; czy prawdę i piękność jego czują. Oddając zaś sens swoiem własnemi, nie temi, których się nauczyli na pamięć słowami, lub też tłumacząc natychmiast na obcy język zdania jakie i peryody zadane, niech dowiodą, czy są w stanie wyrażać myśli swoje, i jak je wyrażają, czy są w stanie mówić obcym językiem, i jak nim mówią. Nietrudno zaś będzie obok tego doświadczać razem uczniów, czy ich pamięć, nie tylko prawidłami, lecz i dobranemi bacznie wyimkami z najlepszych klasycznych pism w każdym języku, (bo najlepsze tylko należy zadawać do uczenia się na pamięć), zasilano, tak żeby i rozum i gust przez nie pożytecznie formować.

W umiejętnościach niechay naprzód uczniowie sami, własnemi słowy, opowiedzą główne artykuły każdej z dawanych w ciągu tego półrocza, niech opowiadają co każdego z nich i dla czego najwięcey zainteresowało, niech z tego zdają sprawę, niech z nie-

mi.

zu arbeiten, und nur das für Wahrheit zu halten, w. von ihm der prüfende Verstand überzeugt.

Wenden wir nun diese Grundsätze auf die einzelnen Gegenstände der Prüfung, auf die Sprachen, Wissenschaften, Kunstübungen an; so mögen, was die ersten betrifft, die Schüler aus einer Sprache in die andre, selbst solche Stellen übersetzen, die sie vorher nicht lasen, um zu zeigen, welchen Grad der Fertigkeit sie darin erlangt haben; dabey mögen grammatische, philologische, logische, ästhetische Fragen Anlaß geben zu zeigen, ob sie von dem Einzelnen und von dem Ganzen Rechenschaft zu geben wissen; ob sie die Wahrheit und Schönheit einer Stelle fühlen. Indem sie ferner den Sinn der gelesenen Stelle mit ihren eignen, nicht mit fremden auswendig gelernten Worten wiedergeben, oder auch vorgelegte Redensarten und Sätze in die andre Sprache sogleich übersetzen, wird darbey zu sehen, in wie weit sie im Stande sind, ihre Gedanken in der fremden Sprache auszudrücken, oder darin zu sprechen. Zu gleicher Zeit kann nun auch sogleich gezeigt werden, daß das Gedächtniß der Schüler, nicht bloß an Regeln, sondern auch an sorgfältig gewählten Stellen aus den besten classischen Schriftstellern in der Sprache, (denn das Beste in jeder Art soll nur anwendig zu lernen aufgegeben werden), auf eine den Verstand und Geschmack bildende Art, geübt worden.

In den Wissenschaften mögen die Schüler zuvörderst selbst mit ihren eignen Worten die Hauptpunkte von dem, was sie in einer jeden dieß Halbjahr hindurch, gehabt haben, angeben, und zugleich äußern, was einen jeden von ihnen vorzüglich interessirt hat, und warum; sie mögen unter einander darin wetten.

mi drudzy idą na wyścigi w tój mierze, niech jeden drugiego wesprze, niech go poprawi, niech rozprawiają z sobą na wzajem. Znający się na rzeczy pomiarkuje z tego, jaki ich duch ożywia. Examinującemu zaś za-
 stanawiać się tutaj osobliwie należy nad tem, jaka jest różnica między uczeniem a examinowaniem, zwłaszcza gdy się zdarza niekiedy, że moiey trafne odpowiedzi ucznia, w to nauczyciela wprowadzają, że chcąc je sprolitować, wpada w ton dającego naukę, i zapomina o tём, iż tu na ten czas nie idzie o wpaianie w młodego nowych wyobrażeń, lecz o wydoby-
 cie z niego tych, które dawniey miał w siebie wpoione.

Te są krótkie a ogólne uwagi nad sposobem examinowania publicznego; kładziemy teraz wykład tego, co przez to półrocze w instytucie naszym w każ-
 dęy klassie z nauk dawano.

Język Polski. W klassach trzecich, t. i. teraz nayniższych. Nauczyciel *Pyka* wprawiał uczniów w czytanie, i opowiadanie rzeczy czytanych, z objaśnieniem zwłaszcza dla Niemców wyrazów nierozumianych. Z Grammatyki Narodowey wykładał im wszystkie części mowy, wprawiając szcze-
 gólniey w foremne przypadkowanie i czasowanie. Na roboty domowe przepisywali deklamacye, tłumaczyli krótkie listy z Francuzkiego na Polskie; deklamować uczyli się na baykach i lekkiey poezyi *Krasickiego*, na rozmowach i listach wziętych z dzieł tegoż — W drugiey czwartey Klassie nauczyciel *Huisson* dawał drugą część gram-

wetteifern, einer dem andern helfen, einer den andern unterstützen, und so zu sagen unter einander disputiren. Der Kenner wird daraus abnehmen, von welchem Geiste sie befeelt werden. Doch grade hier hat der Examinirende wohl zu erachten, daß Doctoren und Examiniren weit von einander verschieden ist; es pflegt sich nämlich wohl bisweilen zu ereignen, daß die minder treffenden Antworten der Schüler, den Lehrer, indem er sie berichtigen will, ins Deciren hinein bringen, so daß er vergißt, hier sey es jetzt nicht darum zu thun, der Jugend neue Begriffe bezubringen, sondern die ihr früher mitgetheilten sichtbar werden zu lassen.

Nach diesen kurzen und allgemeinen Bemerkungen über die Art öffentlich zu examiniren, folgt nun die Darstellung der Lehrgegenstände selbst, wie sie dieses Halbjahr hindurch in einer jeden Classe unsers Instituts gegeben worden.

Die Polnische Sprache. In den beiden dritten, jetzt niedrigsten Classen, übte Herr *Pyka* die Schüler im Lesen, und im Wiedererzählen des Gelesenen; dabei erklärte er stets die, besonders den Deutschen, unverständlichen Wörter. Nach Anleitung der Nationalgrammatic wurden sie mit den Redetheilen vertraut gemacht, und in den regelmäßigen Declinationen und Conjugationen geübt. Zu Hause gab man ihnen auf Declamationsstücke abzuschreiben, kurze Briefe aus dem Französischen ins Polnische zu übersetzen, Fabeln und leichte Gedichte von *Krasicki*, Gespräche und Briefe von ebendemselben, zum Declamiren auswendig zu lernen. — Im zweyten Quarta lehrte Herr *Huisson* nach dem zweyten Theile derselben Sprach-

grammatyki Narodowey, powtórzywszy wprzód przypadkowanie i czasowanie foremne; wprawiał praktycznie w ortografią przez dyktowanie deklamacyi; na deklamacye zaś mieli z baiek *Krasickiego* drugą część, wyiątki z pierwszego tomu *Wyboru poezyi Polskiej*, prozą niektóre wyiątki historyczne. Na domowe roboty prze-rabiali wiersze na prozę, tłumaczyli wyiątki z Francuzkiego i Niemieckiego na Polkie, pisali listy w łatwiejszych materyach. — W pierwszej czwartej Klasse: z baiek *Krasickiego* czytali co godzina kilka w klasie, opowiadali je w treści; z czytanych wybierali sobie sami do upodobania, którychby się nauczyli i opisali w prozie na następującą lekcyę. Deklamowali także Psalm 35ty tłumaczenia *Karpińskiego*; tegoż „Głos Oyczyzny do syna,“; prozą zaś: zdanie o baykach *Krasickiego*, z mowy na pochwałę tegoż; opis edukacyi dawnych Polaków, z mowy na pochwałę *Sobieńskiego*. Prócz tego mieli drugą część grammatyki, przy której czytano im pierwszą księę Pana Podstolego, i zastanawiani byli tak nad wyrażeniami, iako i nad rzeczą samą. Tłumaczyli z *Berkiena* listy i powieści historyczne, w czem zastanawiano ich nad różnością obu tych języków. Na roboty domowe pisali listy, których wzory przy oddaniu po poprawie czytane im były; nad to opisy rzeczy widzialnych. Wszystko to pod Professorem *Wolskim*, który dawał w tęg Klasie godzin trzy na tydzień. — Klasa *Piąta*, miała także godzin trzy na tydzień przeznaczonych na język Polski. W piérwszýy godzinie część trzecią grammatyki Narodowey roz-

bie-

Sprachlehre, wiederholte die regulären Declinationen und Conjugationen, übte durch Dictiren der Declamationsstücke practisch in der Rechtschreibung, wählte zum Declamiren den zweyten Theil der *Krasickischen* Fabeln, Stücke aus dem ersten Theile der Auswahl *Polnischer* Gedichte, und in Prosa einige historische Fragmente. Zu Hause wurde ihnen aufgegeben Gedichte in Prose überzutragen, Stücke aus dem *Französischen* und *Deutschen* ins *Polnische* zu übersetzen, und Briefe in leichten Materien zu schreiben. In der ersten Abtheilung der vierten Klasse, wurden in einer Stunde mehrere *Krasickische* Fabeln gelesen, ihr Inhalt wieder erzählt, und den Schülern die Wahl überlassen, welche davon sie für die nächste Stunde auswendig lernen, oder in Prosa umarbeiten wollten. Ueberdies declamirten sie noch den 35sten Psalm nach *Karpiński*, die Stimme des Vaterlandes an seinen Sohn, von eben demselben; in Prosa, das Urtheil über die Fabeln des *Krasicki* aus der Lobred: auf ihn; die Beschreibung der Erziehungsart der alten Polen, aus der Lobrede auf *Sobieski*. Außerdem wurde ihnen der zweyte Theil der *Grammatic* vorgelesen, und dabey das erste Buch des *Podstoli*, sowol in Ansehung der Worte, als der Sachen, erläutert. Aus *Berquin* übersetzten sie Briefe und Erzählungen, und wurden dabey auf den Unterschied der beyden Sprachen geführt. Zu Hausarbeiten wurden ihnen Briefe aufgegeben, die ihnen verbessert zurück gestellt, und so von ihnen mit den dazugehörigen Mustern verglichen wurden; außerdem machten sie noch Beschreibungen staatlicher Gegenstände; alles dies unter Anleitung des Prof. v. *Wolski*, drey Stunden die Woche. — Die fünfte Klasse hatte ebenfalls drey Stunden für das *Polnische*; in der ersten wurde der dritte Theil der *Nationalgrammatic* durchgenom-

men,

bierano, zaſtanawiając uczniów, co w niéy ieſt prawidłem Polſkiego, co zaſada wſzytkich języków. Znalazło ſię wielu uczniów, przyumiających uwagi metafizyczne o przenoſniach, ŝródłoſłowie, ſłoworodzie i zaſadach ſkładni. Przy téy tłumaczyli z Francuſkiego na Polſkie wyiątek z xiażki *Giedyka* „Anekdoty o Piotrze Wielkim... W drugiéy godzinie mieli na deklamacye wyiątki z piérwſzéy części *Wyboru Poezyj Polſkich*, jako to ſielanki i ſatyry, rożnych autorów, z przydanemi uwagami ze wſtępu o tym rodzaju wierszy; nad to prozą: wyiątek z mowy Boratyńſkiego do Zygmunta Augusta, wyiątek z mowy na pochwałę Krasickiego, o ſatyrach; z téżéy porównanie Naruſzewicza z Krasickim. W téy ſaméy godzinie roboty prywatne w pewnych czasach naznaczone, i z poprawą w ſzkole niektóre czytane i oddawane były. Na te dawane mieli ſtoſowne do poprzedniczych wiadomości materye, jako to: o uczeniu ſię z reguł Narodowego języka; opisy historyczne zabytków iakich narodowych, liſty i t. d. W trzeciéy godzinie historyą Polſką dawaną mieli uczniowie, zazwyczaj od baiecznéy, jako potrzebny do zrozumienia literatury Polſkiej, aż do roku 1202; do téy podług artykułów podyktowanych, rzecz ſamą uſtnie opowiedzianą, niektórzy opisywali, niektórzy tylko opowiadali Professorowi *Wolskiemu*. W klaſſie ſzóſtey, lekcye dawane przez tegoż trzy godziny na tydzień. W piérwſzéy przy powtarzaniu trzeciéy części grammatyki, dawane tłumaczenia, lub czytane wyiątki z *Wyboru Poezyj*; tudzież czasami roboty prywatne na-

zna-

men, und den Schülern ſüßbar gemacht, was dem Polniſchen eigenhümlich und was allen Sprachen gemein iſt. Viele von den Schülern faſſten die metaphyſiſchen Bemerkungen über Figuren, Wortforſchung, Wortſtamm, und über die Grundſätze der Syn-taxie recht gut auf. Dabey überſetzten ſie auf der françoſiſchen Ch eſtomachie des Ge-dike den Abſchnitt; Antedoren von Peter dem Groß-n. Die zweyte Stunde wurde zu Declamation-n aus dem zweyten Theil der Auswahl Polniſcher Gedichte verwandt, und zwar Schülergebilde und Satyren verſchiedner Autoren gewählt; wobey ihnen die nöthigſten Bemerkungen über dieſe Dichtungsart aus der Einleitung jener Sammlung mitgetheilt wurde; in Proſa declamirten ſie Bruchſtücke aus der Rede des Boratyński an Siegmund Auguſt, aus der Lobrede auf Krasicki über die Satyre, aus eben dieſer, die Vergleichung des Naruſzewicz und Krasicki. In derſelben Stunde wurden dann auch die aufgegebenen Hausarbeiten durchgenommen, und verbeſſert zurückerſtellt; der Stoff dazu wurde aus den vorhergegangnen Unterrichtsgegenständen gewählt, z. B. über die Erlernung der Muttersprache nach Regeln, hiſtorische Beſchreibungen von Nationaldenkwürdigkeiten, Briefe u. ſ. w. In der dritten Stunde wurde die Polniſche Geſchichte, und zwar von der faſtbeſtafen Zeit an, ſo weit dieß zum Verſtändniß der Literatur nöthig iſt, biß 1202 gegeben; den zu den dictirten Punkten gegebenen mündlichen Commentar, arbeiteten einige ſchriftlich aus, andere erzählten ihn bloß wieder, unter Leitung des Prof. v. Wolski. — In der ſechſten Claſſe verwandte eben derſelbe von drey Stunden die Woche, eine zur Wiederholung und Erklärung des dritten Theils der Nationalgrammatic, laß Stücke aus der Auswahl der Gedichte, gab Ausarbeitungen auf z. B.

B 2

über

znaczone, iako to, z tego zdania: kogoż to, co sam cierpiał, w drugim nie zaboli? opis skrytej i otwartej złości; porównanie Witolda z Jagiełłem, opis poboiowiłki i t. d. W drugiej godzinie: deklamacye rozbierane lub opowiadane, z satyr Krasickiego, z wojny Chocimskiej, z sądu ostatecznego, z Myszeidy; Prozą mowa Chodkiewicza do wojska z Naruszwicza; myśl Jakóba Rousseau: o pojedynkach; wstęp do mowy na pochwałę Krasickiego; myśl o teatrze z Tomasa. W trzeciej godzinie dawana historia Polska, sposobem iak wyżej, do roku 1505 dociągniona. Przy niej wiadomość o pisarzach historii Polkiej. — Wklasse *Siedmiej* iedną godzinę na tydzień poświęcono czytaniu i rozbirowi piękniejszych rzeczy, iako to, z pism Krasickiego Myszeis, z tragiedyi *Ignienia Racyna*, tłumaczona na ięzyk Polki w manuskrypcie; z prozy: mowa *Boratyńskiego* z *Górnickiego*, mowa *X Bisk: Kossakowskiego* o literaturze Czeskiej, z rocznika Towarzystwa Przyjaciół Nauk; przy tym czytane z dzieła *Golańskiego* o wymowie artykuły o opisach, o wyborze myśli, o wysłowieniu, o własności ięzyka, o jasności mowy, o wyborze słów, o przeysciach. Z *Wyboru Poezyi Polskich* wstęp o Epopei i o Tragiedyi. W drugiej godzinie miały miejsce deklamacye; z poezyi: wiersz *Karpńskiego* do *Ignacego Potockiego*, wiersz *Trębeckiego* do wspólników, oda do fortuny z *Naruszwicza*; pieśń *Homera* przez *Kniazżnina*, przekleństwo *Dydony* przez *Dmochowskiego* z *Wirgiliusza*, z *Horacyuszów Kornella* przez *Osiniego* sceny niektóre; z *Ignienii* i z *Myszeidy*

über das Thema: wen schmerzt es nicht, andre leiden zu sehen, was man selbst litt? die Beschreibung der heimlichen und offenbaren Bosheit, die Vergleichung des Witold und Jagello, die Beschreibung eines Schlachtfeldes u. s. w. Die zweyte Stunde wardent Declamationsstücke zergliedert und hergesagt, aus den Krasickischen Satyren, aus dem Chocimer Kriege, aus dem jüngsten Gerichte, aus der Mauseade; in Prose: die Rede des Chodkiewicz an die Armee aus Naruszwicz, Gedanken des J. J. Rousseau über den Zwyrkampf, die Einleitung zu der Lobrede auf Krasicki, Gedanken über das Schauspiel von Thomas. In der dritten Stunde, Polnische Geschichte auf die oben erwähnte Art, bis 1505, nebst Nachrichten von den Polnischen Geschichtschreibern. — Mit der siebenten Classe las und zergliederte eben derselbe in einer Stunde die Woche, die schönsten Stellen aus den Krasickischen Gedichten, z. B. der Mauseade, aus einer handschriftlichen Uebersetzung des Trauerspiels von Racine *Ignenie*; in Prose: die Rede des Boratyński aus Górnicki, die Rede des Bischofs Kossakowski über die Böhmische Literatur, aus den Jahrbüchern der Gesellschaft der Freunde der Wissenschaften, aus dem Golańskischen Werke über die Beredsamkeit die Abschnitte von den Beschreibungen, der Auswahl der Gedanken, dem Ausdrücke, dem Eigenthümlichen der Sprache, der Deutlichkeit, der Auswahl der Worte, und von den Uebergängen. Aus der Einleitung zur Auswahl polnischer Gedichte die Abschnitte vom Hildengedichte und Trauerspielen. Die zweyte Stunde wurde declamirt; in Prose: die Ode des Karpinski an Ignatz Potocki, die des Trębecki an seine Landsleute, die Ode an das Glück von Naruszwicz, der Homersche Gesang von Kniazżnin, die Vermünschung der Dido nach

idy do wyboru dano każdemu, co mu się podoba. Prozą z mów czytanych wyjątki; z mowy *Dmochowskiego* o przyjemności; z mowy *Sniadeckiego* o duchu Kopernika; z przedmowy do Homera o gieniuszu jego. W téżże godzinie w czasach pewnych naznaczano roboty prywatne, albo pozwalano wybierać sobie uczniom materye na nie, które publicznie czytać będą. W trzecią godzinę historia Polka dawana i dociągniona do roku 1668; przy nię wiadomość o dziłach autorów, którzy pisali o historyi i o prawach Polkich.

nach Virgil von *Dmochowski*, einige Auftritte aus den Horatiern des *Cornaille* von *Oziński*; aus der *Iphigenie* und *Mausfade* wurde den Schülern die freie Wahl überlassen. In Prose: Stücke aus den durchgenommenen Reden; aus der Rede des *Dmochowski* von der Unmuth; aus der des *Sniadecki*, über den Geist des *Copernicus*, aus der Rede de zum Homer, über das Genie desselber. In der nämlichen Stunde wurden den Schülern auch Ausarbeitungen aufgegeben, oder auch ihnen selbst die Wahl des Stoffes überlassen; einige von diesen werden sie öffentlich vorlesen. In der dritten Stunde wurde die Geschichte von Polen bis 1668 vorgetragen, und damit Nachrichten von den Schriftstellern der Polnischen Geschichte und des Polnischen Rechts verbunden.

La langue Française. Classe élémentaire; à l'appellation des lettres par le son, qui leur est propre, et à la formation des syllabes, en suivant la gradation des difficultés; on a joint la lecture liée avec la double version littérale et libre. Cet exercice a été accompagné de la version des manières de parler les plus usitées dans le discours familier; et dans ce procédé on a familiarisé les élèves autant que possible avec l'usage pratique des déclinaisons et des conjugaisons. De plus on a exercé leur mémoire par des morceaux de poésie et de petites anecdotes. Les maîtres, qui ont concouru aux travaux de cette classe, formant deux sous-divisions, sont *Mrs Hawk*, *Mahé* et le Professeur *Rousseau*, à raison de cinq heures par semaine dans la sous-division dite *B 3tia*, et de quatre heures dans celle nommée *A 3tia*. Le livre élémentaire introduit dans cette classe, porte le titre de Lectures pour les écoles du premier âge. — *Première classe Française.* On a posé dans cette classe, comprenant *A* et *B 4ta*, les premiers fondemens des principes de la langue française, d'après la grammaire de *Grüning*; et l'on s'est principalement attaché à rompre les élèves dans l'emploi de l'article, et dans les conjugaisons avec toutes les constructions propres du verbe. Pour cela on a eu fréquemment recours à la phraséologie et aux thèmes. La lecture d'après le *Lesebuch* de *Gedike* y a été autant que possible portée à un plus haut degré de perfection, que dans la classe élémentaire, et liée avec la traduction libre. Les exercices de la mémoire ont roulé alternativement sur des contes en prose, et sur de petits morceaux de poésie. Cette classe et les suivantes ont eu quatre heures par semaine consacrées à l'étude du François, et données par le Professeur *Rousseau*. — *Seconde classe Française.* Perfectionner

2034772
1

ner la lecture d'après la chrestomathie de *Genke*, enrichir la mémoire de morceaux détachés de poésie et de prose, et développer les élémens de la pensée manifestée, pour à l'aide de cette théorie apprendre aux élèves à exprimer leurs idées en françois, tel est le triple objet, dont on s'est occupé dans cette classe, désignée sous le nom de 5ta. Dans ces procédés l'on a eu constamment, recours à la traduction, aux exemples, à la phraséologie, et aux thèmes, que l'on a fait alternativement composer de vive voix, ou écrire sur la table — *Troisième classe* Française On a traité dans cette classe, dite 6ta, du développement de la nature des mots, et principalement du verbe, le tout rendu sensible par des exemples et des thèmes. La traduction de lettres familières et de billets, des fragmens sommaires et des notices historiques et littéraires d'après *Siefert*, sur les auteurs françois, qui se sont le plus distingués dans le genre épistolaire, ont initié les élèves aux règles de ce genre de littérature et du narré. La mémoire a été cultivée par des morceaux de prose et de poésie, tirés des meilleurs auteurs françois. — *Quatrième classe* Française. Comme c'est dans cette classe appelée 7ma, qu'on doit donner plus d'exercice à l'esprit, en le promenant sur un plus grand nombre d'objets, on y a traité de la littérature Française et du style. L'on a parcouru les diverses branches des belles lettres, dans l'ordre, qu'a suivi *Siefert*, et à une théorie très abrégée des genres, qu'on a traités, l'on a ajouté, la nomenclature des auteurs les plus distingués, avec la notice de leur vie et de leurs écrits. A l'histoire de chaque genre l'on a fait succéder, comme sujets de déclamation, un choix des plus beaux morceaux des poètes et prosateurs françois. Quant au style, on a exercé les élèves par des lettres, qu'on leur a fait composer sur des sujets donnés; quelque fois aussi l'on a fait mettre en récit un trait d'histoire, ou tout autre événement remarquable.

Język Niemiecki. W dwóch trzecich Klassach, czyli w najmniejszej u nas Klassie języka Niemieckiego, używano pierwszej części *Sulcera*, i drugiej części książki do czytania *Fitzera*; tudzież grammatyki *X Kamieńskiego*. Panowie *Hauk* i *Werbusz* wprawiali uczniów w czytanie i jasne czytanie objaśnionych im wprzód wyimków; ćwiczyli w najpryncypalniejszych formach grammatycznych, w przystosowaniu najgłówniejszych reguł ortograficznych w krótkich napisach kompozytycznych; zadawali na pamięć łatwe rozmowy ze wspomnioną grammatyki; na co wszystko było.

Deutsche Sprache. In den beyden Dritten, der bey uns jetzt niedrigsten Klasse des Deutschen Sprachstudiums, wo der erste Theil der *Sulzer'schen* Vorübungen, die zweyte Abtheilung des *Fischer'schen* Lesebuchs, und die *Grammatic* von *Kamieński* zu Lehrbüchern dienten, haben die Lehrer *Hauk* und *Werbusz* hauptsächlich Fertigkeit im reinen, deutlichen Zusammenlesen der zuvor erklärten Stücke, Erlernung der vornehmsten grammatischen Formen, Anwendung der Hauptregeln der Orthographie in kleinen schriftlichen Compositionen, berücksichtigt kleine Gespräche aus vorgedachter Sprachlehre wurden auswendig gelehrt. Vier Stunden waren wöchentlich in jeder.

zonó w każdéy z tych klass cztery godziny w tygodniu — W następujący drugiéy Klassie języka Niemieckiego, w tak nazwanych kwartach, dawali PP. *Bentkowski* i *Werbusz*, każdy po 4. godziny w tygodniu, objaśniając z drugiego tomu *Sulcera*, od k. 70-77; od 86-87. 176-78. 225-8. 233-4; tudzież powieści znajdujące się w grammatyce *Kamieńskiego*, mając w tym osobliwie wzgląd na czasowanie najpotrzebniejszych słów nieforemnych. Wszystko to na Polkié przekładano; a dla wprawy w mówienie ustnie kazano powtarzać, dla wprawy zaś w ortografią na tablicy pisać. Nad to uczniowie podawali krótkie opisy i powieści do poprawy; na pamięć zaś uczyli się dobranych a wpród objaśnionych im wyimków, które deklamowali. — Trzeciéy klasy Niemieckiéy, to jest, Piątey ogólney Klassy ucznióm, tłumaczył P. *Bentkowski* we trzech lekcjach na tydzień, z *Pölica* pierwszego kursu wyimki prozaiczne i poetyczne, od k. 27-30. 42-45. 78-81. 151-6. 198. Cwiczoneo uczniów w składni, mianowicie co do przyimków i szyku słów, a to na rozlicznych przykładach. Dla wprawy w styl, między innemi tłumaczyli z Polkiégo i Łacińskiégo na Niemieckie; czasem też kazal nauczyciel natychmiast w Klassie co napisać. W czwartéy Niemieckiéy klassie, Sexta zwanéy, mieli przez dwie godziny w tygodniu *Pölica* drugi kurs, i *Adelunga* grammatykę dla szkół. Professor *Beicht* objaśniał grammatycznie i estetycznie wyimki 3, 4, 29-33. 58-60, dodając do każdego najpotrzebniejsze wiadomości o celniejszych pisarzach Niemieckich. Dla

wpra-

jeder Classenabtheilung für diese Uebungen bestimmt — In der zweyten Deutschen Classe, den Quartu, haben die Lehrer *Bentkowski* und *Werbusz*, jeder 4 Stunden den die Woche, in *Sulzer's* zweytem Theile die Abschnitte p. 70-77. 86-7. 176-78. 225-28. 233-41., und die Erzählungen in der *Kamieński'schen* Grammatic, insonderheit mit Hinsicht auf die üblichsten unregelmäßigen Zeitwörter, erläutert, alles ins Polnische übersezt, und behufs des Ausdrucks und der speciellern Orthographie, bald mündlich wieder erzählt, bald an die Tafel schreiben lassen. Außerdem wurden von den Lehringen kurze Beschreibungen und Erzählungen zur Correctur geliefert, und ausgewählte, erläuterte Abschnitte auswendig gelernt und declamirt — Den Schülern der dritten Deutschen, oder der fünften allgemeinen Classe, erklärte Herr *Bentkowski* in drey Stunden wöchentlich, aus *Pölitz* erstem Cursus, die prosaischen und poetischen Fragmente 27-30. 42-45. 78-81. 151-6. 198. In der Syntax sind besonders die Regeln von den Präpositionen und der Wortfolge in vielfältigen Beyspielen geübt worden. Zu Stylübungen dienten unter andern auch Uebersetzungen aus dem Polnischen und Lateinischen. Desterz auch ließ der Lehrer aus dem *Stegreif* etwas niederschreiben. — In Sexta, der vierten Deutschen Classe, wurde nach *Pölitz* 3. zweytem Cursus, und nach *Adelunga's* Sprachlehre für Schulen, zwey Stunden wöchentlich gelehrt. Prof. *Beicht* erklärte grammatisch und ästhetisch No 3. 4. 29-33. 58-60, und gab zu jedem Fragmente aus den vorzüglichsten Schriftstellern die nöthigen Literaturnotizen als Einleitung. In Betreff der practischen Stylübungen wurden besonders historische Thematata bearbeitet; aber auch die zu Hause übersezten *Dvidischen* Fabeln und Biographien des *Repos*

be-

wprawy w styli, szczególniemy historyczne materye wybierano, które w domu uczniowie wypracowywali; tłumaczenie przemian *Owidyuszowych* i żywotów *Neposa* na Niemieckie, służyły także do tego celu. W piątej klasie Niemieckiej, to jest, uczniom *Septymy*, tłumaczył niektóre ody *Klopszoka* grammatycznie, historycznie, estetycznie *Prof. Stöphasius* dwie godziny w tygodniu; spieszniemy zaś z uczniami przeczytał w tymże czasie, 6. pierwszych listów z *Jerzego Forstera* opis niższego *Renu*; żeby uczniowie podług tego wzoru w prozę Niemiecką wprawiać, a razem też przyzwyczaić nie tylko do wolniejszego czytania, przez które szczególnie rozbierają się; lecz i do ciągłego, mającego za cel objęcie całości. Nad to co tydzień oddawali uczniowie do poprawy roboty na piśmie, w rozmaitych formach historycznego i dydaktycznego stylu. Między robotami, któremi przez wakacye w domu się trudnili, znajdują się też niektóre próbki poetyczne, miarowe; których poprawa dla nauczyciela nie była bez ukontentowania.

Język Rossyjski dawał *J.P. Werbusz*. Grammatykę i *Chrestomatya Heyma* miano za zasadę, a ponieważ jedni z uczniów byli zaczynający, drudzy którzy w przeszłym już półroczu postępek jakiś uczynili: w tym języku, dlatego rozdzielono ich na dwie klasy, z których każda brała lekcyje po dwie godziny na tydzień. W pierwszym oddziale uczyli się nasamprzód czytać i pisać; potem przypadkowania imion, i czasowania słów foremnych; niektórych nieforemnych; o-

raz.

benugte der Lehrer zu diesem Zwecke. — In *Septima*, der fünften Deutschen Classe, wurden vom *Prof. Stöphasius* 2 Stunden die Woche, einige Oden *Klopstock's* grammatisch, historisch und ästhetisch interpretirt; und die sechs ersten Briefe aus *George Forster's* Ansichten vom Niederrehein, mehr cursivisch gelesen. Letzteres geschah, theils zur Bildung nach diesem Muster des Vortrags in Prosa, theils zu dem schon angedeuteten Zwecke, die Lehrlinge nach langsamer Lectüre, mit steter Zergliederung des Einzelnen, auch zum schnellern Lesen, in einem Zuge zur Uebersicht des Ganzen, zu gewöhnen. Schriftliche Ausarbeitungen in verschiedenen Formen des historischen und didactischen Sinns, wurden wöchentlich zur Correctur eingereicht. Unter den diesjährigen Ferienarbeiten der *Septimaner* befinden sich auch einige Versuche in der Sprache der Poesie und Metrie, die der Lehrer mit Vergnügen verbessert hat.

Die Russische Sprache lehrte Herr *Werbusz*, und benugte dabey *Heim's* Sprachlehre und *Chrestomathie*. Da einige Schüler erst in diesem Schulhalbjahre das Russische anfangen, andre aber schon im vorigen Halbjahre es gelernt hatten, so mußten zwey Schülerabtheilungen gemacht werden, deren jede zwey Stunden wöchentlich hatte. In der ersten Abtheilung wurde mit dem Lesen und Schreiben angefangen, dann zum Decliniren der Nennwörter geschritten, auch das Hülfzeitwort, die regelmäßigen und einige unregelmäßige Zeitwörter.

raz tłumaczyli Anekdoty z Chrestomatyi, uśnie i na piśmie. W drugim oddziale trudnili się naywięcący tłumaczeniem uśném wyiatków oryginalnych z Rossyjskich autorów, jako to: Lomonossowa, Dzierżawina, Bogdanowicza, Karamyzna i t. d., które po przeczytaniu swoiemu słowami opowiadali, i grammatycznie rozbiegali. Dla lepszej wprawy w ten język, pisali w różnych materyach listy, i opowiadali różne zdarzenia w potocznym sposobie.

wörter gelernt; dabey wurden einige Anekdoten aus der Chrestomathie mündlich und schriftlich übersezt. In der zweyten Abtheilung wurden verschiedene prussische Stellen aus Russischen Schriftstellern, z. B. aus Lomonossow, Dzierżawin, Bogdanowicz, Karamyzn erkliert die dann die Schüler mit ihren eignen Worten Russisch wieder erzählten. Noch wurden von ihnen über mancherley Gegenstände Briefe geschriben, und verschiedene Begebenheiten mündlich erzählt.

Lingua Latina. Classis *Tertiae* utriusque discipulos primis Grammaticae rudimentis imbuerunt Prof: *Tymm* et *Siebert*; ac praeterea *Gedikiani* tyrocinii formulas et sententias, quas exhibent paginae septem priores, et vertendas, et literis consignandas dederunt, sex per hebdomadem horis. In utraque *Quarta* classe, magistri *Bentkowski*, *Hauk*, *Siebert* et *Huisson* elementa repetierunt initio; deinde *Gedikii* libelli fabulas 13 priores, paragraphos historiae naturalis 1-5. 23-33. et 59, et *Broederi* grammaticae minoris capita de numeralibus, pronomibus ac praepositionibus explicarunt. Elaboratiunculas domi exaratas mendis purgarunt et correxerunt; cuncta quinques per hebd. — Classi *Quintae* adscriptis ex *Broederi* libello, qui inscribitur: *Lectiones Latinae, fabulas aliquot, et Gedikianae Chrestomathiae excerpta* ex Aurelio Victore, interpretanda proposuit *Bentkowski*. Idem quoque grammaticae partem, quae syntaxin complectitur, methodo solita illustravit, et elaborationes scribi curavit. *Phaedri* fabulas lib. 1, 1-13, et 21-26, lib. 2, 4. explicitas dedit Prof. *Beicht*, syntaxeos et prosodiae simul habita ratione. Omnibus his lectionibus quinque per hebdomad. horae fuerunt impensae. *Sextae* classi addictos latina docuerunt Professores *Beicht* et *Wolski*, quinques per hebd. Ac prior quidem *Ovidii* *Metamorph.* libri IV, 1-284, et 389-541, grammaticae et statarie commentatus est; *Cornelii Nepotis* *vitas Themistoclis, Aristidis, Pausaniae et Cimonis* explanavit, utque sermone scribendo recte uti discerent adolescentuli, crebras et varias exercitationes instituit. *Julii Caesaris* *commentariorum de bello Gallico* lib. primum, et de bello civili capita prima, cum iisdem tironibus legit, et memoratu digniora omni qua par est cura iis exposuit magister posterior. *Septimi* *ordinis civibus*, et statarie et cursorie explicuit Prof. *Stöphasius* quinques per hebd. *Virgilii* *Aeneid.* lib. 1. et partem dimidiam lib. 2.; *Sallustii* *belli Jugurth.* dimidiam partem; *Ciceronis* *orationes pro Archia et pro Marcello.* Excitare praeterea et regere studuit sensum pulchri et iudicium elegantiae in utriusque sermonis et styli ratione. — In omnibus classibus selecta capita,

ut memoriae mandarent ea, et declamarent discipuli, et exercitia scribendi, pro singulorum coetuum viribus, data sunt a doctoribus. Septimi, Sexti et Quinti ordinis cives modo coram et ex tempore, modo cum praevia meditatione domi, elaborarunt themata, vel historico, vel epistolari genere sibi praescripta.

Lingua Graeca. In classe Quinta linguae elementa, *Buttmanno* duce, tractavit *Bentkowski*, et simul ex *Jacobsii* tirocinio translatione tirones exercere studuit, tribus per hebd. horis. — In classe Graeca *Secunda*, (*Sexta*) *Xenophontis* anabaseos capita quaedam selecta, et *Homeri* *Odysseae* I., et II. 1-259, Prof. *Beicht* auditoribus suis exposuit ita, ut ad Grammatices rudimentis semper respiceret; per tres quoque horas. — Cum *tertia* classis (*Septimae*) iuvenibus, totidem horis Prof. *Staphasius* legit *Homeri* *Iliadem*, cuius librum I. et II. (ad navium usque recensum) absoluit; *Herodoti* historiarum capita 60. Caeterum *Homeri* *Iliados* et *Odysseae* locos insignes memoriter recitantibus adolescentulis adiuit magister uterque posterior.

Geografią w nayniższych klassach dawali przez trzy godziny na tydzień PP *Hauk* i *Krysiński*. Poprzedziły tę naukę przygotownicze wiadomości o kuli ziemskiej, o porach dniowych i rocznych, o głównych punktach świata, o fizycznych własnościach ziemi i iéy znaczniejszych odmianach, o górach, rzekach, morzach, klimatach czyli strefach, urodzayności, produktach, o ludziach, ich rozmaitości, o naypierwszych wynalazkach i sposobie życia; wylóżono przytém znaczenie wyrazów lud, państwo, naród, wieś, miasto i t. d.; dano uczniom ogólny rys Europy. W *drugiej* klasie geograficznój, którą składają dwie Czwarte klasy, przez trzy godziny w tygodniu dawano piérwszy właściwy kurs głównych krajów Europejskich, z wytknięciem granic, gór i rzek znaczniejszych, celniejszych produktów, i niektórych miast, co do ich po-

Der Erdbeschreibung erste Classe in den Tertien; hatte wöchentlich drey Stunden. Die Herren *Hauk* und *Krysiński* lehrten hier die nöthigsten Vorkenntnisse vom Globus, von Tages-, und Jahreszeiten, von der physischen Beschaffenheit der Erde, und den wichtigsten Veränderungen, die sie erfahren hat; von Gebirgen, Flüssen, Meeren, Clima, Fruchtbarkeit, Producten; von den Menschen, und deren Verschiedenheit, von ihren ersten Erfindungen und der Lebensart derselben; von Volk, Staat, Oberer, Städten u. s. w.; dann wurde eine allgemeine Uebersicht von Europa gegeben. — In der zweyten geographischen Classe, den Quartan, fieng der erste eigentliche Cursus der vornehmsten Länder in Europa an, worin die Grenzen, Hauptgebirge, und die vornehmsten Flüsse, die wichtigsten Producte und einige Städte nach ihrer Lage gegen einander angegeben, und gelegentlich Natur, und Kunstmerkwürdigkeiten vortragen wurden, von den Herren *Hauk* und *Kry-*

położenia jednych względem drugich. Namieniono przy tém o rzeczach godniejszych wspomnienia, tak przyrodzonych, iako i tych, które są dziełem kunsztu. Dawali tu PP. *Hauk* i *Krysiński*. — *Trzecia* klasa geograficzna, pod tytułem Piątéy zostająca, miała pod *Professorem Beichtem* drugi kurs téy nauki, o państwach Europejskich, z przytoczeniem posiadłości ich w innych częściach świata. Przy powtarzaniu pierwszego kursu dopełniło się tutaj, co w poprzedzającej klasie umyślnie pominięto; dodając dokładniejszy opis krajów, ich stanu, koloru, przemysłu mieszkańców, przyłączono nayważniejsze uwagi statystyczne o wielkości i potędze państw. Doświadczali się uczniowie w rysowaniu mapp, w celu lepszého wrażenia sobie położenia miały względem siebie, biegu rzek, i pasma gór. W tym półroczu skończono naukę o Włochach, Turcyi Europejskiej, Anglii, Danii, Szwecyi; a nakoniec o Królestwie Sakskiem. Przy Włochach i Grecyi względem także miano i na dawną geografiam; którą prócz tego, złącznie z dawną historiam dawał *Professor Stöphasius*. Dalszą naukę geografiam w wyższych klassach zostawieni domowém pracem, odwołując się do niéy na lekcjach historii; Matematyczna zaś geografiam należy do wyższych klass matematycznych.

Historia w czwartych klassach uważana iako nauka przygotowawcza, dawana była raz na tydzień przez *Prof. Beicht* i *P. Werbusza*. Żeby wskazać gust do niéy, a razem przygotować do dalszych lekcyy zdarzeń nayznakomitszych, dano ogólny rys głównych

Krysiński, drey Stunden wöchentlich. — Die dritte geographische Classe, in Quinta, hatte zwey Stunden die Woche, bey Herrn Prof. *Beicht*, den zweyten Cursum der Europäischen Staaten, mit Erwähnung der Besitzungen in andern Welttheilen. Hier wurde der erste Cursum wiederholt, die Klüften, die man dort absichtlich gelassen, ergänzt, und eine etwas detaillirtere Beschreibung der Länder, ihres Culturzustandes, der Industrie ihrer Einwohner u. s. w. gegeben, mit Hinzufügung der wichtigsten statistischen Angaben von der Größe und Macht der Staaten. Die Schüler versuchten Charaktere nachzuzeichnen, um sich besonders die Lage der Städte gegen einander, und den Gang der Flüsse und Gebirge einzuprägen. In diesem Halbjahre sind abgehandelt worden: Italien, die Europäische Turkey, das Britische Reich, die Dänische Staaten, Schweden, und zuletzt das Königreich Sachsen. Bey Italien und Griechenland wurde auf die alte Geographie zugleich Rücksicht genommen; welche auch noch besonders in Verbindung mit der alten Geschichte von Herr Prof. *Stöphasius* vorgetragen worden. — Das weitere geographische Studium wird in den höhern Classen dem Privatfleiß überlassen, und in den Geschichtsstunden darauf hingewiesen: die mathematische Geographie oder in den höhern mathematischen Classen vorgetragen.

Die Geschichte hat ihre Vorbereitungsclassen in den Quartan. Hier wurde von Herr Prof. *Beicht* und *Werbuzsz*, wöchentlich eine Stunde, um den ersten Sinn für Geschichte zu wecken, und auf die wichtigsten Begebenheiten künftiger historischer Vorträge vorzubereiten, eine ganz allgemeine

ných epok dzieiów świata; opowiadano urywkowe powieści o niektórych najsławniejszych mężach z Greckiey, Rzymskiey i Polskiey historyi, stosownie do potrzeb i do pojęcia uczniów, jako; o Milcyadesie, Temistoklesie, Sokratesie, Koryolanie, Fabrycyuszu, o woynach Panickich, o Juliuszu Cesarze, o Kazimierzu W., o Zygmuncie Aug., o Stefanie Batorym, o Janie Sobieskim — Piąta klasa jest właściwie pierwszą co do historyi; w tęg przez dwie godziny na tydzień dawał Professor *Stöphasius* historyę dawną Grecką i Rzymską; przy nięg innych dawnych narodów dzieie, ile z pierwszą się łączą. Należyce zastanawiano się nad epokami najważniejszymi owych ludów klasycznych; przy tęg nauce dawano geografiją dawną, ile należy do zrozumienia historyi. W szóstey klasie, która jest drugą historyczną, dawał Professor *Beicht* nowszą historyę państw Europejskich w krótkości podług książki *Gallettego*, tym sposobem, że na-przód uczniom wciąż opowiadał dzieie jednego szczególnego narodu; potem porównywał rzecz opowiedzianą z wykładem w książce wspomnionę zamkniętym, dla ułożenia ogólnego rysu, podług którego mieli ją uczniowie powtarzać. W tym kształcie przez ostatnie półrocze dawano historyę najsławniejszych państw Europejskich ostatnich trzech wieków od Kolumba zaczawszy, ob: *Gallettego* od k. 125cięy. Na to trzy godziny w tygodniu poświęcono; w czwartęy godzinie powtarzano geografiją. — W siódmey klasie, a co do historyi trzecię, tenże Prof. *Beicht* przez dwie godziny na tydzień dawał historyę Francuzka, za-

czą-

Uebersicht der Hauptepochen der Weltgeschichte gegeben, und von einigen merkwürdigen Männern aus der Griechischen, Römischen und Polnischen Geschichte fragmentarische Erzählungen, nach dem Bedürfnisse und der Fassungskraft dieses Alters vorgetragen, z. B. von *Miltiades*, *Themistocles*, *Socrates*, *Coriolan*, *Fabritius*, von den Panischen Kriegen, von *Julius Caesar*, von *Casimir dem Gr.*, von *Siegmund Aug.*, *Stephan Bathori*, *Johann Sobieski*. — In Quinta, der ersten eigentlichen Geschichtsclasse gab Prof. *Stöphasius* zwei Stunden die Röche, alte Geschichte der Griechen und Römer, und anderer alten Völker, sofern sie auf jene Einfluss hatten. Die wichtigsten Epochen jener classischen Völker wurden insbesondre herausgehoben. Hiermit wurde der Vortrag der alten Geographie verbunden, soweit sie zum Verständniß der alten Geschichte notwendig ist. — Herr Prof. *Beicht* trug in Sexta, der 2ten Geschichtsclasse, neuere Europäische Staatsgeschichte in gedrängter Kürze nach *Galletti's* Lehrbuch vor, doch so, daß die Geschichte jedes Volks im Zusammenhange zuerst besonders erzählt, und dann das Lehrbuch zur Uebersicht und Wiederholung verglichen wurde. In diesem letzten Jahre ist die Geschichte der vorzüglichsten Europäischen Staaten in den letzten drei Jahrhunderten von *Colomb* an (*G. Galletti* 123 u. f. w.) vorgetragen worden. Es wurden dazu wöchentlich drei Stunden, und die vierte zu geographischen Wiederholungen angewandt. — Die dritte geschichtliche Classe, Septima, hatte wöchentlich zwei Stunden, bey Prof. *Beicht*, die französische Geschichte, von den Capetnischen Königen an, bis auf *Ludwig den XVI.*, in einem etwas detaillirteren Vortrage, nach eigenen Heften. Gute Geschichtswerke wurden den Schülern zum Nachlesen in die Hände

czawszy od Kapetyngów do Ludwika XVI, podług swego własnego układu, obszerniey co do szczegółów. Przy tém dawano uczniom do czytania dobrańsze dzieła historyczne, wprawiano w robienie wypisów, tak z owych dzieł, jako też z lekcyy wspomnianych. Mieli nad to wykład synchroniczny znaczniejszych familii panujących i zdarzeń w obcych narodach, podług tablicy synchroniczney *Galletto*.

Historiam Romanorum literariam ex Harlesii notitia literaturae Romanae, civibus classis septimae, latino sermone exposuit Prof. Stöphasius, ita ut de scriptorum classicorum vita et operibus, horumque variis editionibus, potissimum egerit. Idem ibidem Antiquitates Romanorum docuit, in quibus de hujus populi rebus et publicis et privatis, tam sub consulibus, quam imperatoribus, tractavit, secundum Rupertii Grundriß der Alterthumskunde. Jisdem discipulis enarravit Prof. Stöphasius, lingua latina usus, Mythicam deorum heroumque historiam, seu Mythologiam, qua in enarranda Archaeologiae quoque literariae rationem habuit, ad Hirtii librum inscriptum: Bilderbuch für Mythologie, Archäologie und Kunst, et Liperti Christiique collectionem gemmarum, seu dactyliotheam.

Nauka *Matematyki i Fizyki*. W przygotowniczey klassie do matematyki, to jest w drugim oddziale trzeciéy klassy, dawał P. *Krysiński* iedną godzinę geometryi, z którëy po wyłożeniu sposobem rozbiorowym pierwszych wiadomości o liniach, kątach i kole, dowiedzione mieli dwa twierdzenia. Tymże uczniom P. *Huisson* z *Arytmetyki* wykladał cztery dzialania na liczbach całkowitych, poiedynczych i składanych przez dwie godziny w tygodniu; zaś P. *Stöphasius* młodszy wpiawiał ich przez iedną godzinę na tydzień, w kombinacye myslne, i rachowanie z pamięci na tychże liczbach. — W pierwszey klassie matematyczney, tenże Pan *Stöphasius* miał

Hände gegeben, und sie wurden angehalten, theils aus diesen, theils aus dem Vortrage des Lehrers eigne Auszüge anzufertigen. Hiermit wurde ein synchronistischer Ueberblick auf die vornehmsten Regenten und Begebenheiten anderer Völker verbunden, besonders nach der synchronistischen Tabelle im *Galletti*.

Mathematic und Physic. In der Vorbereitungsclassse, d. i. in der zweyten Abtheilung der dritten Classe, gab Herr *Krysiński* eine Stunde Geometrie, und zwar so, daß er vorzüglich bey analytischer Zergliederung der Grundbegriffe von Linien, Winkeln, Kreisen verweilte, und dann noch zw. y Lehrsätze durchnahm. Herr *Huisson* trug hier in der *Arythmetic*, zwey Stunden die Woche, die vier Rechnungsarten mit ganzen, einfachen und zusammengesetzten Zahlen vor; und Herr *Stöphasius* übte eine Stunde im Kopfrechnen. — In der ersten mathematischen Classe hatte ebenfalls Herr *Stöphasius* eine practische Rechenstunde; Herr *Krysiński* aber übte die Schüler insonderheit in Berechnung der Brüche. In der Geometrie zergliederte er

miał lekcya praktycznych rachunków; zaś P. *Krysiński* działania na ułamkach rozbiął z uczniami, i przez przykłady w nie wprawiał. Z *geometrii* tenże przeszedł z uczniami wiadomości o liniach prostych, o kątach, o kole, o trójkątach i ich przystawianiu, o liniach równoległych, o równoległobokach, o wartości kątów w trójkątach i w figurach prostokrotnych; naostatek twierdzenie Pitagoresa, i rozwiązywanie zadań z powyższych twierdzeń wynikających. W drugiej klasy matematycznej, w oddziale drugim PP *Krysiński* i *Stöphasius* dawali *Arytmetykę*, z której powtórzywszy klasy poprzedzającej artykuły, przystąpiono do ułamków dziesiętnych; dalej reguły trzech prostą, i odwrotną praktycznie dawaną mieli uczniowie *Geometrię* dawał P. *Krysiński*; powtórzywszy rzeczy w poprzedzającej klasie dawaną, dowodził z uczniami twierdzenia o kołach, o kątach w kole, o stosunkach i proporcjach tak arytmetycznych, jako i geometrycznych; nakoniec z twierdzenia fundamentalnego o podobieństwie trójkątów, podawano do rozwiązania wynikające zadania. — W pierwszym oddziale P. *Krysiński* z *Arytmetyki* dawał artykuły też same; dalej wyłożone mieli uczniowie systema miar Francuzkich i porównanie ich z miarami używanymi; nakoniec nauka o wyciąganiu pierwiastku kwadratowego. P. *Stöphasius* miał także tutaj rachunki praktyczne. — Z *geometrii* Prof. *Łęski* powtórzył początkowe twierdzenia o figurach podobnych, pokazał używanie praktyczne podziałki, i przez liczne przykłady wprawiał uczniów

er ihnen die Lehren von den graden Linien, von den Winkeln, vom Kreise, von den Dreiecken und ihrer Congruenz, von Parallellinien, Parallelogrammen, vom Werthe der Winkel in den Dreiecken und in gradlinichten Figuren; endlich den Pythagoräische Lehren, nebst Folgerungen aus obigen Lehren. — In der zweyten Abtheilung der zweyten mathematischen Classe, lehrten Herr *Krysiński* und *Stöphasius* die Arithmetik; nach Wiederholung der Lehrgegenstände der vorigen Classe, wurde hier zu den Decimalbrüchen geschritten; fernr die einfache und umgekehrte Regel der tri gelehrt. In der Geometrie trug hier Herr *Krysiński*, nach Wiederholung der Lektionen der vorhergehenden Classe, die Lehrsätze von den Kreisen, von den Kreiswinkeln, von den Verhältnissen und Proportionen, sowohl arithmetischen als geometrischen, vor; endlich den Hauptsatz der Ähnlichkeit der Dreiecke und Auflösung der daraus fließenden Aufgaben. — In der ersten Abtheilung, erklärte Herr *Krysiński* außerdem auch noch das System der französischen Maße und ihr Verhältniß zu andern; endlich das Ausziehen der Quadratwurzel. Auch Herr *Stöphasius* übte hier eine Stunde im practischen Rechnen. Aus der Geometrie zeigte Herr Prof. v. *Łęski*, nach Wiederholung der ersten Lehrsätze von der Ähnlichkeit der Figuren, den practischen Gebrauch des Maßstabes, und übte die Schüler in Berechnung des Flächeninhalts an vielen Beyspielen. — Mit der dritten mathematischen Classe, schritt nunmehr Herr Prof. v. *Łęski*, nach Wiederholung der vorhergehenden arithmetischen Lehrsätze, in fünf Stunden wöchentlich, zu der allgemeineren, schnellern und sicherern Ausübungsort der arithmetischen Aufgaben, der Lehre von den Gleichungen, mit einer und zwey unbekanntem

Ord.

czniów w obrachunek powierzchni figur. — W trzeciej klasie matematycznej, Prof. *Łęski* przez pięć godzin na tydzień, powtórzywszy z *Arytmetyki* poprzednicze artykuły, przystąpił do ogólniejszego, przedszego i pewniejszego rozwiązywania zadań arytmetycznych, podciągając je pod naukę równań pierwszego stopnia o jednę i o dwóch nieznanymi ilościami. Przytósował też naukę do reguł spółki, procentu, zamian pieniędzy wag, i mieszaniny i t. d. Z geometrii także Prof. *Łęski* postępek uczniów okazał w przytósowaniu rozbioru do wyznajdowania i rozwiązywania zadań geometrycznych, szczególniej do podziału figur na części równe albo proporcjonalne przez linie równoległe od danego skierowania. Wprawiał także uczniów w rysunki sytuacyjne i pierwsze początki geometrii praktycznej — W czwartej matematycznej klasie, P. Prof. *Łęski*, powtórzywszy naukę o ułamkach, w ciągu dwóch godzin na tydzień, wykładał rzecz o szeregach i logarytmach; z *geometrii* zaś, w drugich dwóch godzinach, dawał także pierwsze początki trygonometrii i stereometrii. Użycie rachunku trygonometrycznego pokazane było na przykładach praktycznych i rozmiarach w polu, od strony południowej okolicy Warszawy. — Z *Mechaniki* Prof. *Łęski* w krótkości okazał teorią pojedynczych machin, równoległoboku sił, i prawidła ruchu jednostajnego i jednostajnie przyspieszanego. Układ młyna zbożowego, i przytósowanie na nim rachunku, w krótkości wyłożono. — Co do *Fizyki*, w téj klasie P. *Krysiński* wyłożył iey cel i podział; własności ciał ogól-

Größen. Dies wurde auf die Gesellschafts- und Mischungsregel, auf Berechnung der Procente, Vergleichung der Münzsorten und Gewichte u. s. w. angewendet. In der Geometrie machten hier die Schüler unter eben diesem Lehrer Fortschritte in Anwendung der Analysis zu Auffindung und Auflösung geometrischer Aufgaben, insbesondere bey Theilung der Figuren in gleiche oder proportionale Theile durch Parallellinien in gegebner Richtung. Außerdem übte er sie im Situationszeichnen und den ersten Anfangsgründen der angewandten Geometrie. — In der vierten mathematischen Classe fügte Herr Prof. v. *Łęski* zu der Wiederholung der Lehre von den Brüchen, die Lehre von den Reih. n und Logarithmen, zwey Stunden wöchentlich; in den übrigen für die Geometrie bestimmten zwey Stunden, gab ebenderfelbe die Anfangsgründe der Trigonometrie und Stereometrie. Der Gebrauch der trigonometrischen Rechnung wurde an practischen Beyspielen und Vermessungen, die auf der Mittagseite von Warschau angestellt wurden, gezeigt. Aus der Mechanic trug Prof. v. *Łęski* die Theorie der einfachen Maschinen, des Kräfteparallelogramms, und die Grundfäße der gleichförmigen, und gleichförmig beschleunigten Bewegung vor; dazu fügte er die Anwendung dieser Berechnungen auf die Einrichtung einer Kornmühle. — Aus der Physic erläuterte Herr *Krysiński* in dieser Classe, den Begriff und die Eintheilung derselben; die allgemeinen und besondern Eigenschaften der Körper; einfache und zusammengesetzte Körper, die Cohäsionskraft u. s. w. Wärme; dreyfacher Zustand der Körper durch den Wärmestoff; Gleichgewicht des Wärmestoffs; Temperatur, ihre Veränderung, und die Ursache davon. Freyer und gefesteter Wärmestoff. Thermometer; ihre Gattungen; specifischer Wärmestoff; des Herrn *Lavoisier*

ogólne i szczególne; ciała proste i złożone; co jest siła powinnowactwa i t. d. Ciepło: trojaki stan ciał sprawiony przez ciepłik; równowaga ciepłiku; temperatura; ięy odmiana, skąd pochodzi? Ciepłik wolny i uwięziony. Termometra, ich rodzaje. Ciepłik gatunkowy. Ciepłomierz Pana Lavoisier. Przewodnik ciepłika; tlómaczenie stąd niektórych fenomenów. Powietrze atmosferyczne; ięgo własności; skutki ięgo ciężkości. Barometer, i ięgo pożytki; dowodzenie geometryczne: zmieyszania się gęstości powietrza gdy idzie do góry. Powietrza uważanego, chemicznie pierwiastki; ięgo potrzeba do utrzymania życia; że w rozrzedzonym zwierzę żyć przestaje. Powietrze atmosferyczne utrzymuje ciała w ich plynności; okazywanie tego doświadczeniem. Wiatrów użytek. Gazy: gaz kwasorodny, jak się robi? iakie ięgo własności? Teorya gorenia, podług wykładów PP. Stahl, Gren i Lavoisier. Kwaszenie ciał; nomenklatura kwasów; wykład ciepła w ciele ludzkim; życie w samym gazie kwasorodnym. Gaz saletorodny; gdzie się znajduje, ięgo własności. Gaz kwaśny węglowy; zasada ięgo; w wielorakim stanie znajduje się; własności ięgo; powinnowactwo ięgo wielkie z wodą; przeciwny jest zgniliznie; światło w nim gasnie; odbiera życie; skąd się nayobficiej wydobywa. Gaz saletrowy; ięgo własności i skutki. Woda; rozbiór wody żelazem; skład wody; machina do tego; wodoród; gaz wodorodny, ięgo własności i skutki. Woda uważana fizycznie; trojaki ięy stan; własności, lodu, maximum gęstości wody. Rzut oka na meteorologią; teorya e-

wa-

sier Wärmemesser. Wärmeleiter, und daher Erklärung einiger Phänomene. Atmosphärische Luft; ihre Eigenschaften, Wirkungen ihrer Schwere. Barometer, sein Nutzen; geometrischer Beweis der Verringerung der Dichte der Luft in der Höhe. Chemische Stoffe der Luft; ihre Nothwendigkeit zur Erhaltung des Lebens, in verdünnter Luft hñet das Thier auf zu leben. Die atmosphärische Luft erhält die Körper in ihrer Flüssigkeit; Erfahrungsbeweis davon. Nutzen der Winde. Gasarten: Sauerstoffgas, wie er gemacht wird, und seine Eigenschaften. Die Theorie des Brandes nach Stahl, Gren und Lavoisier. Das Säuern der Körper; Nomenclatur der Säuren; Erklärung der Wärme im menschlichen Körper; Leben im Sauerstoffgas allein. Salpeterstoffgas, seine Entwicklung und Eigenschaften. Kohlsaurer Gas; seine Grundlage; von wie vielerley Art er ist; seine Eigenschaften; seine große Verwandtschaft mit dem Wasser; er widersteht der Kälte; Feuer erlischt in ihm; woher er sich am reichlichsten entwickelt? Salpetergas, seine Eigenschaften und Wirkungen. Wasser; Ausdünstung mit Eisen; Bestandtheile des Wassers; die Maschine dazu. Wasserstoff; Wasserstoffgas; seine Eigenschaften und Wirkungen. Das Wasser physisch betrachtet; sein dreifacher Zustand; Eigenschaften des Eises; Maximum der Verdichtung des Wassers. Ein Blick auf die Meteorologie. Theorie der Ausdünstung nach Le Roi; Entstehung des Regens, Hagels, Schnees und anderer Dunstmeteore. Hydrometrie; Erklärung täglich in die Sinne fallender hierher gehöriger Erscheinungen. — In der fünften mathematischen Classe, trug in den arithmetisch-geometrischen Stunden, Herr Prof. v. Leski, die Anwendung der trigonometrischen Rechnung auf Feldvermessungen vor, und

bey,

waporacyi P. *Le Roi*; początek deszczu, gradu, śniegu, i innych wodnistych meteorów. *Hydrometrya*; tłumaczenie codziennych, pod zmysły podpadających w tym względzie widoków. Inne gazy. — W *Piątęj* klasie matematycznej Prof. *Leski*, co do Arytmetyki i Geometrii, czynił przystósowania rachunku trygonometrycznego do rozmiarów w polu, i wynaydowania miejsc niedostępnych. Obrano na ten koniec południową okolicę Warszawy. Na tych rozmiarach pokazało się używanie instrumentów i fortele praktyczne. Okazane oraz były sposoby robienia kart szczególnych i rysunków sytuacji Nauka o szeregach i logarytmach była powtórzoną. *Stereometrya* była w krótkości wyłożoną, iako to: niektóre twierdzenia ściągające się do mierzenia pochyłości linii do płaszczyzn i tych względem siebie; do mierzenia brylowatości i powierzchni ściennych ciał graniastoslupnych, ostrosłupnych i kuli. — Co do *Fizyki*; powtórzywszy to, co było w poprzedzającej klasie dawaniem, przystąpił Professor *Leski* do dalszego tłumaczenia własności ogólnych i szczególnych ciał. Mianowicie wyluszczone były prawa ruchu jednostajnego, i jednostajnie przyspieszanego; do którego ostatniego użyty oraz był sposób przez rachunek infinytezymalny. Tegoż sposobu użyto do ikrócenia teoryi wahadła, i okazana była potrzeba czynienia doświadczeń z tęg teoryi wynikających, po różnych punktach ziemi, dla sprawdzenia ięg kształtu. Tłumaczono też teorya uderzenia ciał twardych i sprężystych. Z *Optycznych* umiejętności podane były nie-

któ-

by *Auffindung* unzugänglicher Oeffter. Hiedu wurde die Mittagshöhe von Warschau gewählt. Bey diesen Vermessungen wurde der Gebrauch der Instrumente und practischer Vortheile gezeigt; damit wurde die Anweisung zur Verfertigung von Specialcharten und Situationszeichnungen verbunden. Nach Wiederholung der Lehre von den Reiben und Logarithmen, wurden aus der *Trigonometrie* diejenigen Lehrsätze kurz vorgetragen, die sich auf die Messung der Distanz der Linie zur Fläche, der Flächen gegen einander, ferner auf die Messung des Cubic-, und Flächeninhalts prismatischer und pyramidalischer Körper beziehen. — In der *Physic*, schritt Herr Prof. v. *Leski*, nach Wiederholung der Lehrgegenstände der vorhergehenden Classe, zu einer ausführlicheren Erklärung der allgemeinen und besondern Eigenschaften der Körper; erklärt die Grundsätze der gleichförmigen und gleichförmig beschleunigten Bewegung, und bediente sich bey Erklärung der letztern der Infinitesimalrechnung; auf diese Art kürzte er auch die Theorie des Pendels ab, und zeigte die Nothwendigkeit nach dieser Theorie Versuche auf verschiednen Puncten der Erde anzustellen, um ihre wahre Gestalt zu bestimmen. Er erklärte auch die Theorie des Stoßes harter und elastischer Körper. Aus der *Optic* wurden einige Grundsätze der Perspective mit practischen Anwendungen vorgetragen; eben so bey der eigentlichen *Optic*, *Dioptric* und *Katoptric* Anwendungen auf Linsen, Gläser und Spiegel von verschiedner Gestalt. Hierauf folgte die Erklärung des Auges, der Camera obscura, der Perspective und Telescope. — In der specielten oder chemischen *Physic* wurde den Schülern fürs erste eine Uebersicht dieser neuen wichtigen Wissenschaft gegeben, ihre Grundsätze erörtert, die Urstoffe der Körper und ihre mannigfaltigen Combinationen

D

dar-

które fundamentalne twierdzenia perspektywy z przytósowaniem praktycznym; toż dla optyki właściwéy, *Dyoptryki* i *Katoptryki*, z przytósowaniem do soczewek, i szkieł, i zwierciadeł różnego kształtu. Nastąpiło tłumaczenie oka, kamery ciemnéy, perspektyw i teleskopów. Z *Fizyki* szczególnéy czyli *chimiczney*, podano uczniom ogólny rzut oka na tę nową i ważną umiejętność, okazano związek iéy zasad; wyliczono pierwiastki ciał i ich różne kombinacye; pokazano nowe znaczkizmysłowe do ich wyrażenia. Nakoniec wspominało o niektórych przytósowaniach chemicznych, pożytecznych towarzystwu, jako to, o bieleniu, farbowaniu, garbowaniu, i o węgietacyi.

Historja Naturalna. Przez to półrocze dawano ostatnie dwa podziały królestwa *mineralnego*, o palnych mineralach, i o kruszczach. W trzech klasach Prof. *Tymm* dawał nayprzód ogólny rys plodów natury trzech królestw; za czém do nauki o kopalniach przystąpił. W czwartych klasach i w piątéy, rys ten nie był potrzebny, ile że go uczniowie z dawniejszych lekcyi znali. Różnica lekcyi mineralogicznych pomiędzy różnemi klasami zasadzała się na tym, że w dwóch trzech klasach dawano tę naukę, mniéy zapuszczając się w szczegóły, przestając na wiadomościach historycznotechnicznych; w czwartych klasach i w piątéy obszerniéy ją rozciągiono, stosownie do pojęcia uczniów, składających te wyższe klasy. Na *Botanikę* przez to półrocze schodził się z piątéy, szóstéy i siódméy klasy uczniowie, po Grecku nie biorący lek-

dargethan, und neue sinnliche Zeichen sie anzudeuten, gelehrt. Hierauf folgten einige der menschlichen Gesellschaft nützliche Anwendungen der Chemie, auf Weissen, Farben, Gerben, Vegetation.

In der Naturgeschichte trug Herr Prof. *Tymm* in dem halben Jahre die beyden letzten Abschnitte des *Mineralreichs* vor, nämlich: die brennbaren Mineralien, und Metalle. In den beyden Tertian gab er den Schülern vorher eine allgemeine Uebersicht der Gegenstände der drey Naturreiche, und gieng dann zum Mineralreiche über. In den Quartan und in Quinta war diese allgemeine Uebersicht nicht mehr nöthig, da sie aus dem Vortrage früherer Zeiten von dem Lehrer vorausgesetzt werden konnte. Der Unterschied im Vortrage der mineralogischen Gegenstände in den verschiedenen Classen bestand darin, daß in den beyden Tertian die Gegenstände kürzer, bloß historischtechnisch, in den Quartan und in Quinta aber ausführlicher und wissenschaftlich, dem Fassungsvermögen dieser höhern Classen gemäß, vorgegetragen worden. Zur *Botanic* wurde in diesem Halbjahr, aus den höhern Classen, für die Schüler, die nicht griechisch lernen, eine eigne Lehrstunde, während der griechischen

Lectioñ,

lekcji, pod czas godziny, kiedy ten język dawano. Odprawiano z nimi częste przechadzki w celu botanicznym, ile tylko czasowe okoliczności pozwoliły. Nad to pokazywano im rośliny tak w naturze, jako też w zielnikach suszonych, i objaśniano one praktycznie, charakterystycznie i technologicznie. Szczególniej zaś trudniono się ziołami do paszy służącymi, przez wzgląd na przyszłych gospodarzów wiejskich.

Z nauk *Filozoficznych* w szóstej klasie dawał *Prawo Natury* Prof. *Wolski*. Wyłożył naprzód znaczenie wyrazów w téj nauce używanych, jako to: *istota essentia*; *natura*; *ustawa lex*; *prawo* czyli *należytość ius*; *powinność officium*; powtóre robił wykład porządku fizycznego i moralnego, iak druga wynika z pierwszego; potrzebie okazał moralność spraw ludzkich w czém zależy. Potym przystąpił do wyłożenia potrzeb i sił człowieka, zamkniętych w jego organizacyi. Dalej uważając człowieka bez stosunku do innych ludzi, wywiódł jego powinności względem siebie samego z potrzeb i sił jego; a okazawszy, że stan społeczności jest stanem przyrodzonym człowieka, założywszy za fundamentalne prawo jego własność i wolność osobistą; wyłożył uczniom, albo raczey razem z niemi samymi z własnego uczucia wydobywał poznanie należytości i powinności, zabezpieczające własność i wolność osobistą. W całym tym wykładzie zastanawiano uwagę uczniów nad niemi samymi, nad tym, co ich otacza, i nad stosunkami, zachodzącymi między człowiekiem i rzeczami świat składającymi, z których.

Lectio, festgesetzt; diesen wurden bey öftern Botanischen Excursionen, so oft es die Zeitumstände zuließen, lebendige Pflanzen, außerdem Pflanzen aus Herbariis vivis, oder in Kupfern, practisch, characteristisch und technologisch, gezeigt und erklärt; dabey wurde vornehmlich auf Futterpflanzen, zum Besten der künftigen Landwirthschaft, Rücksicht genommen.

Von den philosophischen Wissenschaften gab Prof. v. *Wolski* in der sechsten Classe das *Naturrecht*. Zuoberst wurde die Bedeutung einiger in dieser Wissenschaft gebräuchlichen Ausdrücke erläutert, z. B. *Wesen*, *Natur*, *Gesetz*, *Recht*, *Pflicht*; dann die Ordnung der physischen und moralischen Welt dargestellt, und wie die letztere aus der erstern hervorgeht; ferner gezeigt, worauf die Moral der menschlichen Handlungen beruhe. Hierauf wurde zur Erörterung der in der Organisation des Menschen liegenden Bedürfnisse und Kräfte geschritten; der Mensch außer dem Verhältnisse mit andern vorgestellt, und so seine Pflichten gegen sich selbst aus seinen Bedürfnissen und Kräften hergeleitet. Nun aber wurde gezeigt, daß *Geselligkeit* der Naturstand des Menschen ist, dabey aber als Grundgesetz sein Eigenthum und seine persönliche Freyheit gelte; und so konnte nun der Lehrer die Schüler selbst nach ihrem eignen Gefühl die Rechte und Pflichten aufsuchen lassen, die das Eigenthum und die persönliche Freyheit sichern. Bey dieser Erörterung wurden die Schüler stets in sich selbst zurückgeführt, und dabey auf das, was sie umgibt, und die Verhältnisse zwischen dem Menschen und den Dingen in der Welt, woraus eben das *Naturrecht* hervorgeht, aufmerksam gemacht. Ferner:

rych prawo natury wynika. Mówił daley o łaskawéy i zobopólnéy pomocy; stąd wynikło wyobrażenie cnot przyrodzonych; a podług zasad prawa natury, wyłpzył istotę i potrzebę ugód po między ludźmi. Zaczém dał ucznióm wyobrażenie społeczności domowéy; wyobrażenie własności ruchoméy i gruntowéy. Z tych wywiódł potrzebę zamian pomiędzy ludźmi; i zastanawiał uczniów nad rzeczywistemi przyczynami wartość rzeczy stanowiącemi. Wypadło nakoniec wniośki czynić o przyrodzonéy między ludźmi równości, o niearbitralności porządku moralnego, o przyrodzonym sposobie poznawania boga, o religii iemu powinny, i o sankcyi ustaw przyrodzonych. — Dalszy ciąg przytósowań prawa natury, jako *Prawo ogólne Polityczne*, *Ekonomika Polityczna*, i *Prawo ogólne Narodów*, zoltawiają się następującemu półroczu.

W siódméy klassie dawał Prof. *Wolski* jednę godzinę na tydzień *Logikę*; z téy podług ułożonego, na żądanie bywszéy Kommissyi Edukacyonéy, dla szkół Polkích dzieła przez *Kondillaka*, różbierał z uczniami *część pierwszą* w następującéy osnowie: We wstępie podano do sprawdzenia ucznióm założenie, że iak w każdéy sztuce teoria poprzedza praktyka, tak i w Logice; stąd wzięto pochop do wskazaniam zródła prawideł Logiki. A że poznanie władz naszych prowadzi do dobrego onych użycia; przeto założywszy rozbiór, *analysin*, za jedyną i naturalną drogę do nabycia wszelkich wiadomości, wyłożono dwóisty zamiar Logiki: I.) iak przez rozbiór poznaniemy i początek i rozra-

der Lehrer von gutwilliger und wechselseitiger Hilfe, und entwickelte so den Begriff natürlicher Tugenden, und nach den Grundsätzen des Naturrechts das Wesen und Bedürfnis der Verträge unter den Menschen. Hieran schloß sich die Zergliederung des Begriffs der häuslichen Gesellschaft, und des beweglichen, und Grund-Eigenthums, worauf dann das Bedürfnis des Tausches unter den Menschen darzethan, und auf die wesentlichen Gründe der Bestimmung des Werths der Dinge geführt wurde. Den Beschluß machten die Resultate von der natürlichen Gleichheit, unter den Menschen, von der Unwillkürlichkeit der moralischen Ordnung, von dem natürlichen Wege zur Erkenntnis Gottes, von der Religion; von der Sanction der Naturgesetze. — Die fernern Anwendungen des Naturrechts, als z. B. allgemeines Staatsrecht, Staatsöconomie, und allgemeines Völkerecht, bleiben dem künftigen Halbjahr vorbehalten.

Logice wurde in der siebenten Classe wóhrentlich eine Stunde von Herrn Prof. v. *Wolski* gegeben, und zwar nach dem von *Condillac*, auf Verlangen der ehemaligen Erziehungscommission, für die Schulen in Polen, verfertigt in Lehrbuche. Es wurde der erste Theil erklärt nach folgendem Ideen-gange: In der Einleitung wurden die Schüler zu der Ueberzeugung gebracht, daß, wie überall die Praxis der Theorie vorangesangen, so auch in der Logice; dieß führte auf die Aufsuchung des Ursprungs ihrer Grundsätze. Da nun aber Kenntniß unserer Kräfte den rechten Gebrauch derselben zeigt, so wurde die Analyse, als der einzige und natürliche Weg zu aller Erkenntnis festgesetzt, und nun ein zweifacher Zweck der Logice aufgestellt: 1) durch die Analyse den Ursprung und die Entwicklung der Begriffe und Bee-

dzanie się wyobrażeń i władz duszy; co jest rzeczą pierwszszą części; 2) jak sztuka rozumowania zawisła od doskonałego rozbioru, który zależy na dokładności języka; i to drugie części będzie zamiarem, mającemu być dawaną w przyszłym półroczu. Wykładając część pierwszą, naprowadzano uczniów na przekonanie się o tém, że sama natura uczy nas rozbioru. Dowód tego na dzieciach, co do poznania rzeczy, ścigających się do ich potrzeb; i jak ich też natura ostrzega o błędach popełnionych. Porządek błędów naszych; co robić, aby ich uniknąć? Przykład czynionego rozbioru przedmiotów na jakiej równinie. Porządek następny, *ordo successivus*, w nabyciu wyobrażeń, jak potem zamienia się w porządek gromadny *ordo simultaneous*. Jak od tego jasność wyobrażeń naszych zawisła. Jakim sposobem przychodzimy do tworzenia sobie nazwisk rodzajowych i gatunkowych, *genera et species*. Jak natura w tym nas prowadzi Granica naszych wyobrażeń, co do istoty rzeczy. Jak ze skutków dochodząc do poznania przyczyn, postępujemy do nabycia wyobrażeń rzeczy, pod zmysły nie podpadających, jakimi są Bóg, Cnota, Występek, Prawo i t. d. W przytósowaniu rozbioru co do poznania władz duszy, zastanawiano uczniów nad tém, co się w nich dzieje, gdy dusza w nich działa, nabywając wiadomości jakiej, i postzegli z władzy czucia rozradzające się władze: uwagę czyli bacność, porównanie, sąd, reflexya, imaginacya, rozumowanie, a nakoniec pojęcie, entendement. Rozbiór ten sam czyniąc na władzach należących do woli,

lenkräfte kennen zu lernen; und dieß ist der Gegenstand des ersten Theils; 2) zu zeigen, wie das Raisonnement auf der Vollkommenheit der Analyse, und diese wieder auf der Bestimmtheit der Sprache beruht; dieß ist der Gegenstand des zweyten Theils, der in diesem halben Jahre erklärt werden wird. Bey Erklärung des ersten Theils nun, wurden die Schüler zu der Ueberzeugung gebracht, daß uns die Natur selbst die Analyse lehret. Die Erfahrung lehret uns dieß an Kindern, wie sie zur Erkenntniß ihrer Bedürfnisse gelangen, und wie die Natur selbst sie auf begangne Irrthümer aufmerksam macht. Ursprung der Irrthümer; wie kann man sie vermeiden? Beispiel der Analyse der Gegenstände auf einer Ebene. Anstattliche Folgeordnung *ordo successivus* beym Entzihen der Vorstellungen, wie sie in Gesamtordnung *ordo simultaneous* übergeht; wie davon die Klarheit der Vorstellungen abhängt. Wie wir dazu gelangen, uns Geschlechts- und Gattungsnamen *genera et species* zu schaffen, und wie uns die Natur selbst dabey leitet. Begründung unsrer Vorstellungskraft, was das Wesen der Dinge anlangt. Wie wir, aus den Wirkungen auf die Ursachen schließend, zu Ideen vom Ueber sinnlichen gelangen, z. B. von Gott, Tugend, Laster, Recht u. s. w. Bey Anwendung der Analyse auf die Erkenntniß der Seelenkräfte, wurden die Schüler darauf aufmerksam gemacht, was in ihnen vorgeht, wenn ihre Seele bestrebt ist eine Kenntniß zu erwerben, und so wurden sie gewahr, wie sich aus der Kraft des Gefühls die Kraft Aufsummen, zu Vergleichen, zu Urtheilen, zu Reflectiren, die Einbildungskraft, das Raisonnement, und endlich der Verstand entwickeln. Durch Anwendung eben dieser Analyse auf die Kräfte des Willens, gelangten sie zu dem all gemeinen Begriff vom Gemüth. Endlich bey Untersuchung der physischen Ur-
sache

woli, przyszedli do utworzenia sobie ogólnego wyobrażenia wyrazu myśli albo umyśli, pensée. Nakoniec dochodząc przyczyny fizycznój czułości i pamięci, zwracano uczniów uwagę na to, co się w nich dzieje, gdy są w stanie samój wegietyacji, to jest we śnie; iak przechodzą ze stanu prostej wegietyacji do stanu czucia, iak działania na zmysły przychodzą do mózgu, iak mózg wzajemnie działa na wszystkie części, iak nabiera nałogu człowiek czynienia pewnych poruszeń; iak te nałogi utrzymują się w mózgu i zmysłach, stąd przyczyna fizyczna pamięci, stąd wykład snów; narazie przyczyny słabnącej pamięci,

sach; vom Gefühl und Gedächtniß, ließ man die Schüler beobachten, was in ihnen vorgeht, wenn sie sich im Zustande der Vegetation befinden, das heißt: wenn sie schlafen, und wie sie aus diesem vegetirenden Zustande in den Zustand des Gefühls (Bewußtseyns) übergeh'n; wie die Eindrücke durch die Sinne auf's Gehirn wirken, wie das Gehirn auf alle Theile zurückwirkt; wie sich der Mensch die Gewohnheit gewisser Bewegungen erwerben kann, wie diese Gewohnungen (Fertigkeiten) in dem Gehirne und den Sinnen verharren; daher die physische Ursache des Gedächtnisses; daher die Erklärung der Träume, und zuletzt die Ursache der Abnahme des Gedächtnisses.

Rhetoricam artem Septimae classis civibus sermone Latino tradidit Prof. Stöphasius, docens, quomodo prosaicum genus dicendi reddi possit perfectum, ad *Ernestii* initia Rhetorica; et huic doctrinae convenienter elaborationes curavit scribendas; unam per hebdomadem horam huic lectioni dicavit.

Nauka Religii, złączenie z nauką moralną, dawana była przez Publicznych Nauczycielów trzech Chrześciańskich wyznań, po dwie godziny na tydzień. Uczniom wyznania Katolickiego, w pierwszym podziale, dawał JX. *Demetry*, Gwardyan zakonu Kapucyńskiego; w drugim JX. *Terencyan* tegoż zakonu; uczniowie Luterskiego wyznania, słuchali tej nauki u JX. *Schmida*, a Reformowani u JX. *Dichla* Nadworn, J. K. M. Kapelana.

Z ćwiczeń *Kunstowych*: *Rysunki* we wszystkich klassach dawał, po dwie godziny na tydzień, Prof. *Vogel*. W niższych, przysposabiając uczniów do rysunków, z początku dawał im do kręślenia od oka figury geometryczne, bez użycia liniału i cer-

Der Religionsunterricht wurde mit Moral verbunden, von den öffentlichen Religionslehrern der drey christlichen Bekenntnisse, zwey Stunden die Woche, erteilt; den catholischen Schülern in zwey Abtheilungen, den Erwachsenen, von dem Herrn Guardian des Capuciner Ordens Pater *Demetrius*; den kleinern vom Pater *Terentian* eben dieses Ordens; den lutherischen vom Herrn Pastor *Schmid*; den reformirten, vom Herrn Hosprediger *Diehl*.

Von Kunstübungen wurde Zeichen in allen Classen, in jeder zwey Stunden wöchentlich, von Herrn Prof. *Vogel* gelehrt. In den niedrigsten wurden die Anfänger dadurch zum Zeichnen vorbereitet, daß sie geometrische Figuren, ohne Linial und Eitel, nach dem Augenmaße zeichneten; hierauf

cerkla. Dalej naznaczał do rysowania osobne części twarzy, wykładając zawsze pierwsze zasady i prawa dla tego rodzaju rysunków. Skoro w tych szczegółach uczeń dostatecznie postąpił, wykładano cały podział głowy, tak iak się widzieć daie, nietylko z przodu i z boków, ale i w różnych iéy poruszeniach. Tak obeznany uczeń z piérwszemi zasadami sztuki rysunkowéy, miał podane sobie do przerysowania wzory sławnych mistrzów, przy których kopiowaniu przypominano mu zawsze istotne sztuki téy prawidła. Ci, którzy dali dowód zaprawionego iuż gustu w tym kunszcie, zaczęli z figur gipsowych rysować. Mieli także wykładane sobie początki *Architektury Cywilnéy*, zasady *Perspektywy*, sposób rysowania *sytuacyy*, ozdób *architektonicznych*, kwiatów i rozmaitych widoków. W całym sposobie postępowania z uczniami w téy sztuce, naywięcéy starano się o to, aby kształcić każdego, ile można, stosownie do iego przysziégo przeznaczenia.

Kalligrafią dawali w trzecich i czwartych klassach PP. *Hauk* i *Werbusz*, za zasadę mając tegoż P. *Werbusza* wzory pisania, podług których w szkole i w domu się ćwiczyli w pisaniu. W trzecich klassach pisali naywięcéy z wzorów; iednakowo wprzód im pokazywano teoretycznie skład liter, wydanych na tabelli umyślnie do tego sporządzoney. W czwartych klassach, gdzie iuż znaczniéy postąpili, i piérwiastkowe zasady poznali uczniowie, zatrudniano ich częścicéy dyktowaniem wyiátków różnych pism Polskich i Niemieckich, dla wprawienia w przed-

hierauf wurden ihnen einzelne Theile des Gesichts aufgegeben; doch immer dabey die Regeln und die Eintheilungen vorher erklärt. Hatte es hierin der Schüler zur Fertigkeit gebracht, so wurde ihm nunmehr die Eintheilung des ganzen Kopfes, nicht bloß von vorn und im Profil, sondern auch in verschiedenen Stellungen vorgetragen. Vertraut mit den Grundsätzen der Zeichnungskunst, bekam nun der Schüler Muster von berühmten Meistern zum Nachzeichnen in die Hände, wobey er aber immer wieder an die Grundregeln der Kunst erinnert wurde. Diejenigen, welche nun schon Beweise von Fortschritten in der Kunst gaben, machten Versuche nach Gyps zu zeichnen, und wurden auch in den Anfangsgründen der bürgerlichen Baukunst, der Perspective, im Situationszeichnen, in architeconischen Verzierungen, Blumen und Landschaften geübt; hierbey wurde auf die künftige Bestimmung des Lehrlings Rücksicht genommen.

Calligraphie lehrten in den dritten und vierten Classen, die Herren *Hauk* und *Werbusz*; dabey wurden in allen Classen die Vorschriften des Herrn *Werbusz* zum Grunde gelegt, so daß sich die Schüler sowohl in der Schule, als zu Hause darnach übten. In den dritten Classen schrieben sie größtentheils nach den Vorschriften, doch wurden sie vorher mit dem Bau der Buchstaben auf den dazu besonders verfertigten Tabellen, theoretisch bekannt gemacht. In den vierten Classen, wo die Schüler schon geübter sind, auch die theoretischen Grundsätze inne haben, wurden ihn in mehrmals Stellen aus verschiedenen Polnischen und Deutschen Schriften dictirt, um sie

w prędkie pisanie; jednakowo zawsze ze względem na Kalligrafia. Nad to starał się P. *Werbusz* usposobić uczniów téy klasy, ażeby sobie do różnego gatunku pisania sami umieli pióra temperować; do czego tak, iak i do pierwiastkowych zasad sztuki pisania, mieli za wzór tabelłę.

nie im Geschwindschreiben zu üben; dabey aber immer auf Calligraphie Rücksicht genommen. Ueberdies übte Herr *Werbusz* die Schüler dieser Classe im Federschneiden zu einer jeden Art von Schrift, und zwar nach den hierzu verfertigten Tabellen.

Otoż jest *wykład nauk*, w których uczniów naszych przez ciąg kończącego się półrocza kształciliśmy; starając się tą drogą prowadzić ich do doskonalenia władz duszy, i usposobienia na ludzi godnych tego imienia, a użytecznych społeczności. Sprawę z tego wszystkiego zdawać publicznie będziemy, zaczawszy od dnia 23go Września, wiaż przez dni trzy, z rana od godziny 9tej do 12tej, po obiedzie od 3ciey do 6tej, a to w Królewsko - Saskim pałacu na sali letnią nazwanéy. Na tę uroczystość szkolną z woli Prześwienéy Izby Edukacyney, zapraszamy Publiczność, a w szczególności osoby sprzyjające naukom, rodziców i krewnych powierzanéy nam młodzieży. Wniście dla Publiczności jest w samym środku korpusu.

Dies ist die Darstellung der Lehrgegenstände, worin wir dieses zu Ende gehende Halbjahr hindurch unsre Schüler unterrichtet; dieß ist der Weg, auf dem wir ihre Seelenkräfte zu vervollkommen, und sie selbst zu wahren Menschen, und zu nützlichen Gliedern der Gesellschaft zu bilden gestrebt haben. Öffentlich soll nun davon Rechenschaft abgelegt werden durch ein dreytägiges Examen vom 23ten September an, Vormittags von 9 bis 12, Nachmittags von 3 bis 6 Uhr, im Königlich Sächsischen Palais, auf dem sogenannten Sommerfaale. Zu dieser Schlußfeierlichkeit nun haben wir die Ehre, unter Begünstigung des Ober-Schul- und Erziehungscollégiums, ein Hochansehnliches Publicum, die Beschützer und Freunde der Wissenschaften, die Eltern und Verwandten der uns anvertrauten Jugend, geziemendst einzuladen. Der Eingang für das Publicum ist mitten im Hauptpalais.

Gdy zaś o rozrządzeniu Instytutu, do kształcenia młodzieży przeznaczonégó, nie z samych tylko nauk, i sposobu dawania, onych sądzić należy, lecz i z tego, iakich używa się środków do utrzymania dobrego porządku, dozoru i karności; niech nam wolno tu będzie zastanowić uwagę Prześwienéy Publiczności nad dwoma z pomiędzy nich, na pozór drobnémi, gdyż

Da nun aber die Einrichtung eines zur Bildung der Jugend bestimmten Instituts, nicht aus den Lehrgegenständen und der Lehrart allein zu beurtheilen ist, sondern auch nach den Mitteln, deren man sich zur Erhaltung der guten Ordnung, der Disciplin und bey der Aufsicht bedient; so sey uns hier noch vergönnt, ein Hochansehnliches Publicum auf zwey davon aufmerksam zu machen, die dem Anscheine nach kleinlich, aber

lecz ważnemi, gdy się okazują skuteczne. Każda klasa ma swój dziennik osobny, w którym każdy z Professorów zapisuje w krótkości po każdéj skończonej godzinie treść lekcyi, i rzeczy na domową robotę naznaczonej uczniom, imiona opóźniających się i nieprzytomnych; oraz uwagi o ich sprawowaniu się na lekcyi. Otoż niektóre z tychże dzienników wypisy.

aber ihrer Wirkungen wegen wichtig sind. Jede Classe hat nämlich ihr Tagebuch, worin jeder Lehrer am Ende jeder Lehrstunde ganz kurz den Hauptinhalt der Stunde und was den Schülern nach Hause aufgegeben worden, ferner die Namen der zu spät gekommen und Abwesenden, und zuletzt das Benehmen in der Lehrstunde bemerkt; z. B.

KLASSA Druga Trzecia. Das Zweite Tertia

Dzień II. Sept.	godz. 7—8	nauczyciel Pyka	lekcyja Polsk. powtarza- li z Grammat. o imieniu i słowię	opozi brak. Dnc. $\frac{1}{2}$ Jz. $\frac{1}{4}$ nieprzyt. Dz. Wcz. Gl.	sprawowan. się Mn. i Bl. nieu- ważni; reszta miernie; Wl. Sz. Br. lepięy od drugich.
	8—9	Hauk	Deutsch. Les. Sulz. i. Bl. Kameel; aufgegeben die andre Hälfte.	Die selben fehlten.	Kz. Krl. Wl. Zwe. gut.
	9-10	Vogel	Rysunki	brak. ciż sami.	Fl. Mn. dobrze; Krl. nieposłuszny i leniwy. Reszta dobrze.
	10: II	Siebert	Łac. deklinac.	— — —	Brz. Sz. Szb. Wl. Kz. dobrze; Krl. niegrzeczny.
	2.—3	Mahée	Fait decliner et écrire les declin. sur la table	Dn. Bn. $\frac{1}{4}$. Wcz. $\frac{1}{2}$; nie byli Gl. Dz.	dobrze wszy- stko.
	3—4	Krysinski	Z Geografii po- wtarzali wszystko.	— — —	Wl. Sz. Kz. dość dobrze; tylko Mn. nic nie umiaj; Szb i Bl. także nie u- miał.

KLASSA I. Trzecia.

Das Erste Tertia.

Dzień	godz:	nauczyciel.	Lekcyja.	opóź. i brak.	Sprawow. się.
11. Sept	7-8	Tymm	Łac. z Giedyk. p. 5.	Wł. Szw. $\frac{2}{3}$. Wszcz. Głd. Zwc. nie byli.	Dosyć dobrze.
	8-9	Mahée	repeté tous les dialogues, qu'ils ont appris; remis les cahiers.	Jidem absunt.	Sans livres L. Pl. N'ont point su les dial. Pl. L. Pf.; content des autres.
	9-10	Krysiński	Rachunki powtarzałem; zadałem 5. przykl.	ut supra	Lwfk. Strzy. Wcz. dobrze; Bl. Zbl. Brz. Krk. nie się nie uczą, reszta dobrze.
	10-11	Werbusz	Kalligr. dykto- wałem po Niem. Mutterwig u f. w. i zadałem z for- szryftów p. 10. z Polsk. p. 5. z Niem. po trzy razy.	Ciż samí nie byli.	Dość dobrze pisali, przytém byli uważni i pracowali.
	2-3	Hauk	Geogr. Wiederho- lung von Europa, Hauptstädte, Flüsse, Gebirge.	L. Pf. $\frac{2}{3}$. Jak: Wł. Głd. brakują.	Mit Wzb. Pwł. Wchr. Lwfk. Kepst. zufrieden.
	3-4	Pyka	Pol. pisano na tablicy, i popra- wiano piszące- go.	Ciż sa- mi brakują.	Kps przykla- dny; Bl. śpi; re- szta dobrze.

KLAS-

KLASSA Druga Czwarta.

Die Zweyte Quarta.

Dzień II. Sept.	godz. 7-8	Nauczyciel Krysiński	Lekcja. Geom. o trój- kątach podobnych	opóź. i brak. Mk $\frac{1}{2}$. Gr. Łcz. Kl. nie- byli.	Sprawowanie się Nmw. uważny: Cfk nie umiał, także Rt, reszta dosyć dobrze.
	8-9.	Werbusz:	Kalligr. skład liter na tabl po- kaz. toż mają w domu robić.	ciż sami nie byli, przyszedł Gr.	dość dobrze ro- bili.
	9-10	Huisson:	Łac. Gramm. coniug. irreg.	ciż sami.	Dr. Leh. Bg. Krz. nie umieli, reszta dobrze.
	10-11	Rousseau:	Franc. Gedyke p. 90:	idem	Sans attention: Bnt. Ks.
	2-3	Huisson:	Pol. Gramm. Mają przynieść na piśmie uwagi nad formą I.	Sb. $\frac{1}{4}$. Bg. $\frac{1}{2}$. nie byli Kkl. Łcz.	Ofsz Włs Cfk bardzo dobrze, Mk. Kr. Sz. nie nauczyli się Bnt przeszkadza.
	3-4.	Werbusz:	Niem. bajkę dykt. mają ją w domu na czyfsto odpisać.	Lh $\frac{1}{4}$. ciż sami nie byli.	Uydzie. Erd. leniwy bardzo.

KLASSA Pierwsza Czwarta.

Die Erste Quarta.

7-8:	Tymm:	Hist. Nat Silber.	Kh. $\frac{1}{4}$. Fr. $\frac{1}{2}$. Lb. Wh. Sz. nie byli- @ 2.	Ze wszystkich kontént.
------	-------	-------------------	---	---------------------------

Dzień 11. Sept.	godz. 8—9	nauczyciel Bentkow- ski	lekcyja Niem. z Sulcera tłumacz. p. 228. deklam. p. 225. zadane do naucz. p. 228.	opoż. i brak iidem abs.	sprawowan. się. Łcz. Gb. Trz. słabi; reszta po- stępuje.
	9-11	Krysiński	Geogr. Polsk.	ut supra	dosyć.
	10-11	Wolski	o ortografii Pol. z drugiéj części Gr.	iidem	Krs. dobrze po- stępuje.
	2—3	Tymm.	hist. natural. o zywym srebrze	ciż; wyia- wszy Fr.	cokolwiek nie- spokoyni, oso- bliwie Kn.
	3—4	Vogel	rysunki	ci sami	Fr. I. Gbl. Stb. do- brze; reszta do- brze.

KLASSA Piąta.

Die Fünfte Classe.

7—8	Stöphasius	2 und 3ter Puni- scher Krieg.	Jsk. Chl. Kr. absunt.	bene.
8—9	Łęski	Powtórzenie twierdzeń o po- dziale figur	iidem, prae- ter Jsk.	Wl. niespokoyny.
9-10	Bentkow- ski	Łac. dekl. No. 15 et 17.	iidem	Dobrze umieli Bgsł. Wł. Rgcz. Ostrs. Dns. Krk.
10-11	Bentkow- ski	Greck. Jacobs p. 10. verbum <i>επιμα</i>	iidem	dobrze Bgsł. Wł. Ostrs. Jsk. Rgcz.
2—3	Beicht	Charte von Eng- land.	iidem	Rgcz. Zsch. Krz. Bth. Ohl. Wł. Fnt. Krl. Wrn. recht gut

Dzień

Dzień 11. Sept.	godz. 3—4	nauczyciel Wolski	lekcya hist. Pol. Mie- czyśl. stary	opoż. i brak. iidem, prae- ter Jsk.	dobrze i uważni.
--------------------	--------------	----------------------	---	---	------------------

KLASSA Szósta.

Die Sechste Classe.

7—8	Wolski	Prawo natury dokończone	nie byli Chł Hl. Kb. Kr.	dobrze.
8—9	Wolski	Nauka o czytaniu książek	iidem	— — —
9—10	Beicht	Ovid. Metamorph 511—41.	— — —	Mn. Dz. Grt. gut.
10—11	Beicht	Homer. Odys. 47—66.	— — —	— — —
2—3	Wolski	Hist. Pol. Zygm. I.	nie byli Chł. Strh.	dobrze, uważnie.
3—4	Beicht	Gesch. d. Spani- schen Entdeckun- gen.	iidem	ziemlich.

KLASSA Siódma.

Die Siebente Classe.

7—8	Rousseau	Style epistolaire ; fait composer un billet avec la re- ponse	manquent Dn. Bdz. Wt.
8—9	Stöphasius	Literat. Rom. Ci- cero, Plin.	iidem

Dzień

Dzień II. Sept.	godz. 9-10	nauczyciel Stöphasius.	lekcyja Virg. Aeneid. 385—428.	opoż i brak. absunt. Da Bdz. Wt.	sprawowan. się.
	10-II	Stöphasius.	Homer II. 440—80.	idem	
	2—3	Beicht	Gesch. Heintr IV. und Ludw. XIII.	— — —	Wt. Zl. Wd. Pk. gut; mit Tkl., und — K. ziem- lich zufrieden.
	3—4	Wolski	Ciąg Jana Kaz. do 1658.	— — — — —	

Te *dzienniki* po dwa razy na dzień ze wszystkich klass. podawane bywają rektorowi; który nayspewniey tym sposobem nabywa łatwe ogólne wyobrażenia o wszystkiém, co w całym instytucie się dzieje; Professorom służą za pamiątkę historyczną postępków w pracach własnych; uczniów do pracy zachęcają i od niekarności wstrzymują. W przypadku nadzwyczajnego zdarzenia, potrzebne dla rodziców, lub ich zastępców w dozorze dzieci, wpisuje nauczyciel przestrogi, w brulion ucznia. Wspomniony brulion, iak już w przeszloroczném programacie namieniono, jest niby dziennikiem dla każdego z uczniów, z którego w domu dowiedzieć się można, nietylko co w szkole zrobiono, lecz co się ma robić, i co uczniowi do zrobienia w domu zadano. Trafia się, że i umyślnie z doniesieniem posyła się do rodziców.

Z tych pojedynczych na każdéy lekcyi zrobionych nad uczniami spostrzeżeń., formuje się ogólne zdanie o każdym.

Diese Tagebücher von allen Classen werden zweymal des Tages zum Rector gebracht, der so auf die leichteste Art die allgemeine Uebersicht erhält von allem, was in dem ganzen Institute vorgeht; den Lehrern dienen sie zur historischen Notiz der Fortschritte in ihren Arbeiten; die Schüler werden dadurch zur Arbeit angefeuert und von Unstetigkeit zurückgehalten. Bey außerordentlichen Fällen, schreibt der Lehrer die den Eltern oder Aufsehern nöthigen Winke, in das Brouillon des Schülers. Das Brouillon jedes Schülers ist nämlich, wie schon im vorjährigen Programme bemerkt worden, gleichsam sein Tagebuch und seine Controлле, woraus zu Hause ersehen werden kann, nicht nur was in der Schule geschehen ist, sondern auch was geschehen soll, und was zu thun aufgegeben worden. Ist es nöthig, so wird auch besonders noch an die Eltern geschickt.

Aus diesen einzelnen in jeder Lehrstunde über die Schüler gemachten Bemerkungen, bildet sich das allgemeine Urtheil über jeden von.

dym z nich, które wszyscy Professorowie owéy klasy w *xiędze Censury* téżé klasy zapisują. Xięgi takie co półrocze sporządzane, zamykają prócz ogólnych zdań o postępku i sprawowaniu się całej klasy, danych przez każdego nauczyciela, pojedyncze o każdym w szczególności uczniu, a to w następujących pod imieniem ucznia rubrykach: 1.) co do obyczajności, 2.) co do uwagi na lekcyi. 3.) co do pilności domowej. 4.) co do postępku w naukach. 5.) rada względem przyszłości, osobliwie w wyższych klasach. Powodem do tego jest, że niektórzy rodzice zasięgają zdania naszego, iakiemu stanowi syna najlepiej poświęcić mają. 6.) Czy ma być lub nie wyżey promowanym lub też niżey przeniesionym. 7.) Co do biblioteki, czy godzien brać z niéy książki do czytania w domu; bo uczeń taki, który w zadanych mu robotach jest niedbały, przez toż samo niegodnym się okazuje tego zasłku nauki. Kładzie się tu wypis z takiej *xięgi Censury*, tak iak w każdéy zdania Professorów są zapisane. Nie wyrażamy tą razą imion uczniów, żeby przez to nie obrażać delikatności i ichże samych, i krewnych i rodziców. Wszakże przy każdym półrocznym zapisie podaje się ostatnim do przeyrzenia. Miło nam tutaj zastanowić się nad tém, że w każdéy stopniem wyższéy klasie, ton coraz lepszy panuje, i liczba uczniów, zasługujących na ukontentowanie nauczycielów, coraz jest więkksza.

von ihnen, das von sämtlichen Lehrern einer Classe in das Censurbuch der Classe verzeichnet wird. Es werden nämlich halbjährig Censurbücher angefertigt, die nach den allgemeinen Bemerkungen eines jeden Lehrers über den Fortgang und die Führung der ganzen Classe, einzeln einen jeden Schüler Characterisiren, und zwar nach folgenden Rubriken: 1.) Ausführung, 2.) Aufmerksamkeit, 3.) Hausfleiß, 4.) Fortschritte, 5.) Winke für die Zukunft, besonders für die Schüler höherer Classen, da sich oft die Eltern bey uns Raths erholen, welchem Stande ihr Sohn wohl zu widmen sey; 6.) ob er höher oder niedriger gesetzt werden, oder ob er in seiner Classe bleiben soll; 7.) Bibliothec, d. h. ob er würdig ist Bücher aus der Bibliothec zum Lesen nach Hause zu bekommen; denn ein Schüler, der in den ihm aufgegebenen Arbeiten nachlässig ist, ist sich eben dadurch dieses Hülfsmittels des Unterrichts unwürdig. Wir lassen nun hier einen Auszug aus einem jeden dieser Censurbücher folgen, legen die Urtheile der Lehrer ganz unverändert dar; verschweigen jedoch die Namen der Schüler, aus Delicatsse sowohl gegen sie, als ihre Eltern und Verwandten, denen bey der halbjährigen Inscription diese Bücher, so wie sie sind, zur Einsicht vorgelegt werden. Sehr erfreulich ist es zu bemerken, daß mit jeder höhern Classe der herrschende Ton immer besser wird, und die Zahl der Schüler, die sich den Beyfall ihrer Lehrer erwerben, immer mehr wächst.

Dwie Trzecie KLASSY.

Die beyden Dritten Classen.

Dwie Trzecie Klassy, nayniższe w naszym Instytucie; w nich znajdują się dzieci po 7. lat mające. Gdy niektórzy nauczyciele niedosyć z nich byli kontenci do swoich względnie obiektów, jeden takie o nich dał zdanie: „Nigdzie więcéy iak w tęy klasie, sie nie widać panującego ducha tęy „świętęy naturalności, iakim tchnie „prawdziwie wiek dziecienny w swojej „młodoletności. W nich to rzeczywiście daie się widzieć owa miła a niewymuszona umysłu wesołość, owa żywość, zupełna niewinność w sposobie mówienia i postępowania, ta szczerą prostota bez przysady, i czułość zmysłów, przyjmująca z łatwością wszelkie wrażenia, iakie dzieciństwu przystoia. Kiedy w wyższych klassach nauczyciel, zbliżając się do dojrzałości młodzieź, i iako przyjaciel raczéy prowadzi w przestrzeni buiającéy imaginacyi, kierunie rozumem w rozbieraniu rzeczy, daie uczuć gust w sądzeniu o nich, śledząc i poprawując ucznia w tém wszytkiém, z przyzwoitą powagą i szlachetnością; w Klassach nayniższych iako ociec kochający swe dzieci, obcuje i bawi się z nimi nieiako, gdy ich naucza; a one przesadzają się w oświadczeniach miłości i wdzięczności, w przypodobaniu się niemu, w poufałości dziecięcęy, i w poważaniu jego. Lecz aby to żyć, i kochać potrzeba dzieci, i stać się ich oycem.”

In den beyden dritten Classen, den un-
tersten in unsrer Anstalt, befinden sich Kin-
der von sieben Jahren. Da einige von den
Lehrern ihre Unzufriedenheit mit dieser Classe
in ihren respect von Lehrgegenständen geäu-
ßert hatten, so veranlaßte dieß einen der
übrigen Lehrer, zu folgender allgemeinen
Bemerkung: „Weht und herrscht irgendwo
„in dem Gesammtkreis der heil:gelehre
„Geist der kindlichen Jugend, die unbe-
„fangene liebliche Gemüthsreife, das
„frische, volle, unschuldige Leben, die naive
„Anspruchlosigkeit, und der innig empfäng-
„liche Sinn für alles, was im Kreise der
„Kindheit liegt; so ist es wahrlich am mei-
„sten in diesen Classen. Wenn der Lehrer in
„unsern obersten Classen mehr nur als
„Freund die Jünglinge im Gebiete der
„schaffenden Phantasie, des reflectirenden
„Verstandes, des urtheilenden Geschmacks,
„mit Ernst und Würde prüfend und bessernd
„umher führt; so kann er in diesen untersten
„ganz als Vater unter den Kindern im
„Kreise ihrer Gefühlsäußerungen von Liebe,
„Anhänglichkeit, Zutraulichkeit, kindlichen
„Dankes und kindlicher Ehrfurcht, mit
„Weisheit selbst liebend und scherzend, leben
„und lehren. Nur lieben die Kinder,
„nur Vater ihnen seyn, muß dieser
„Lehrer.“

1.) Lrk.

Obyczajny:	uwaga	pilność	post. w na:	przyszłość	Klasa.	bibliotek:
dobrze	odmienna	nie dosyć.	niezna-	militaire.		nie.
lepsze niż	dosyć.	bardzo do-	czny	ma ochotę		na nie mu
dawniey.	odmienny	brze.	postępuje.	do woylka;	wenn er stei-	się nie zda.
znacznie się	mittelmäßig.	mittelmäßig.	znaczne	ale zdro-	figer wird,	
poprawił	selten	uydzie	mittelmäßig	wie mu nie	könnte er hō-	
zeigt zuwei-	nie bardzo	wenig	bardzo	służy.	her kommen.	non.
len noch die	selten.	il pourroit	nierny.			
alten Mucken	nie zawsze	faire davan-	geringe			
lepszy.	variable	tage.	passables.	Soldat.		
nicht die b ste	r z a d k o.	robi co mu	b a r d z o.		zostaie..	
Aufführung.	kiedy uwa-	każą, ale	mało.			
uydzie	ża.	bez uwagi.				
bonne con-						
duite						
lepsze niż						
dawniey.						

2.) Skłw.

Obyczajny:	uwaga	pilność	postępek	przyszłość	klasa.	bibliot.
dobrze	keine	atwechseind	wcale nie		wyżey.	ja.
gut	strengt sich	pilny	znaczne		powinien	m ó g ł b y
dosć dobry	an.	giebt sich Mü.	mierne		ieszcze zo-	czytywać.
gut	ważny.	he	schwache		stać.	kann keinen
dobrze.	aufmerksam.	pracowity	dosyć		höher.	Gebrauch
sehr gut.	ważny	wiel	merkliche.	---	il reste.	davon ma
dobry	vorzüglich.	pilny	znaczne		może wy-	chen.
exemplaire.	ważny	il travaille.	peu mar-		żey.	digne.
dobrze.	soutenue.	pilny.	quants			m ó g ł b y
	ważny.		b a r d z o			czytywać.
			znaczne.			

5.) Wsm.

Strasznie	nigdy	niepilny.	nie	---	zostaie	---
niespokoy-						
ny						

<i>Obyczaj.</i>	<i>uwaga</i>	<i>pilność</i>	<i>postępek.</i>	<i>przyszłość</i>	<i>klasa</i>	<i>bibliot.</i>
id.	odmiennie.					
id.	roztrzępa-	uydzie	postępie		mógłby	
plauderhaft	ny.				wyżey	
und zerstreut	dość uwa-	robi swoje.	znacznie			
trzpiot	żny.			— —	il reste	— —
sehr unruhig	abwechslend	ohne Ernst	dosyć			
niespokoy-	presque	il travaille			wyżey,	
ny	toujours	peu	mediocr.			
variable.	distract.					
niezgodniejsze	uważny.	pilny.	znacznie.			

7.) VSZ.

bardzo do-	dosyć	pilny	nieiaki.		zostanie	
bre	zawsze so-	jestem kon-	id.			
gut	bie przyto-	tent.	znaczny.		mógłby	
skromny	mny.	uydzie	mierny		wyżey.	
pięknie.	jestem kon-	dobrze	dosyć.			
gut	tent,	pracowity	geringe.	do gospo-	wyżey	— —
dobry i	uważny.	wenig.	znaczne	darstwa.		
spokoyny.	cichy	pilny	assez sen-		il peut	
bonne.	zawsze u-	il travaille	sibles.		avancer.	
dobre	ważny.	pracie.	nienay-			
	attentif.		większe.			
	spokoyny,					
	ale podo-					
	bno nie za-					
	wsze uwa-					
	żny.					

KLASSY Czwarte.

Die vierten Classen.

Ta klasa nie może się wybić z dzieciństwa, iakiego sobie w niższych klassach pozwalala. Uczniów wielu jest z talentami; kilkunastu jest, którzy sami bez przymusu pracują; inni i przerywają lekcyę, i roztargnieni i do pracy z przymusem się biorą.

Es giebt mehrere recht gute Schüler in dieser Classe, nur wäre im Ganzen zu wünschen, daß man den Ton der Classe mehr veredeln könnte.

16.) Czwsk.

Obyczajny.	uwaga	pilność	postępek	przyszłość	klasa	Bibliot.
bardzo	uważny	regularny	chorowi-			
przystoyny	soutenué.	reguliére	tość prze-		taż	nie!
trés louable	nicht leben	czasem o-	szkadza.			
ruhig und ar-	dig.	ciężały.	suffisants.			może, dla
tig	uważny.	dosyć pilny	postępuje.	spokoyne	może wy-	ożywienia
stateczny	dit.	pracowity	dosyć	życie.	żęy.	umystu.
aż nadto.	przykładny	uydzie	slabowity;			
grzeczny.	zaltanawia-	fleißig.	co mu			wart.
za powa-	jący się.	id.	przeszka-		może wy-	zdaie się,
żny na	odmienny		dza.		żęy	że może.
swóy wiek,	aufmerksam.		bardzo			
grzeczny;	id.		male.			ja.
łatwo ura-			unbedeu-			
żliwy.			tend.			
cichy						
artig.						

18.) Rbl.

wart po-	trwała.	regularny	znaczne.			
chwaly.	assez sou-	louable.	plus que		wyżęy	
bonne.	tenue	pilny.	mediocres.			
etwas plaus	nicht immer.	id.	wenige.		choć za	zdałoby
berhaft.	żywe poię-	może słu-	we wszy-	do wszy-	młody,	się, dla sa-
żywość	cie	żyć za	stkiem co	stkiego do-	może wy-	mego za-
przyzwoita	nie potrze-	wzór.	słszy.	bry	żęy	chętu.
wiekowi,	buie zby-	dość dobry.	znaczne.	zaród.		
podobaiąca	tego na-	ziemlich		dit.	czyni do-	może
się, choć	tego u-				zostaie.	
czasem wy-	wagi.	recht fleißig.	mierne		brą na-	wart.
kroczy	uważny.		einige		dzieię	
przez nią,	czasem roz-		einige merk-	chlubna	zostać dla	może.
dą się po-	trzepany,		bare.	dla niego.	wieku.	
prawic.	lecz to mi-					ja.
dobrze wy-	mowolnie;					
chowany.	zdaie się					
przystoyny	niekiedy					
i miłe spra-	niedosyć					
wowan, się;	prędko					
	poymować.					

obyczaje. uwaga. pilność. postępek. przyszałość *Klasa Bibl.*
 lubi bar-
 dzo byż
 chwalonym
 Żywy, ale odmienny.
 przy tém
 posłuszny
 lebhaft; aber abwechselnd.
 artig.
 gutmüthig. meistens auf-
 merksam.

35.) Bhi.

bez naga- ny.	często ro- stargniony	nie dosyć regularny.	mierny	---	taż sama	nie
reprehen- sible.	nulle atten- tion.	nulle	nuls pro- grès	---	la même	nein!
zweydeutig.	ohne Theil- nahme.					
Wiele zdol- ności, filu- tery i nie- statku; po- trzebuie o- ka, i zgady- wania sie- bie.	Od niech- cenia uważ- ny.	ma, zawsze i umie wszystko.	wenige znaczne	może wyiść do- brze, byle charakter duszy stałszy	wyżey	nie
id.	nie bardzo.	leniwy.	dość znaczne	był w do- brym.		
bardzo dwój- znaczny.	czasem tylko.	nieregular- ny	znaczne.			
Skrity Świętoszek. znacznie	udaie stale ważnego.		znaczne.		Die selbe	nie.
się popra- wil plauderhaft.	teraz uwa- ża.		macht jetzt einige Fort- schritte. einige			

Q u i n t a.

Klasa ta nie miała dosyć stateczności w początkach; ale teraz w ogólności widać ochotę w pracy, ciekawość, i interessowanie się do nauki, i bardzo mało jest takich, którzyby nie postępowali co do ogółu. Mein Urtheil über diese Classe ist im Ganzen mehr lobend, als tadelnd. Ein ansehnlicher Theil zwar mangelte der Geistestregsamkeit, der Anstrengungskraft, und daher der ungestörten Theilnahme; war unpünctlich im Lehrstundenbesuch, und bisweilen unruhig im Anfange der Lectionen. Dieß ist indeß nicht der herrschende Geist und Character der Classe. Fast alle Mitglieder, vier ausgenommen, haben mir eine unabweisungne Willfährigkeit bewiesen, welche die Hebung der obigen Mängel hoffen läßt. Damit war verbunden, ein Sinn und eine Neigung, wie für Wissenschaft insbesondere, so für Bildung im Allgemeinen. Die Classe hat in der That eine erfreuliche Bildungsfähigkeit.

30.) Czr.

obyczayn. cichy i skromny zur Zufrie- denheit. bez wszel- kiej naga- ny. przykladny bonne. exemplarisch stateczny.	uwaga. zawsze. chwalebnie spokojnie rozważa- jący bez wszelkiej preten- syi. z korzy- ścią i u- czel- nictwem. louable lobens- werth. uważny.	pilność. doświad- czona. regelmäßig. punctualny regularny assez sou- tenuë regelmä- ßig. pracowity	postępek. widoczny Bemerkbar. znacze. znacze. suffisants. macht Fort- schritte. znacznie.	przyszłość nie na lite- rata. zostaie. zum Stu- diren nicht geeignet. zostaie. taż.	Klasa. taż. godny. ja. wart. oui. wart. taż.	Bibliot. godny. ja. wart. oui. wart.
---	---	--	---	---	---	---

41.) Trl.

Flegma- tyk.	ospały.	mało.	śpiący.
-----------------	---------	-------	---------

oby-

<i>obyczajn.</i>	<i>uwaga.</i>	<i>pilność.</i>	<i>postępek.</i>	<i>przyszłość</i>	<i>Klasa.</i>	<i>Bibliot.</i>
<i>finstern, ohne</i>	<i>ohne Eheil-</i>	<i>wenig.</i>	<i>żaden.</i>	do mecha-	taż sama.	nie zda mu
<i>alles gefälli-</i>	<i>nahme.</i>	<i>rzadko co</i>	<i>żadne.</i>	niczney		się na nie.
<i>ge Außere.</i>	<i>Śpiący z o-</i>	<i>zrobi, a</i>	<i>bardzo sł-</i>	<i>pracy.</i>		
	<i>twartemi</i>	<i>w tym co</i>	<i>by we</i>			
<i>Rzadko do</i>	<i>ciężko co</i>	<i>napisze,</i>	<i>wszyst-</i>			<i>nie.</i>
<i>kogo prze-</i>	<i>poymuie.</i>	<i>trudno o</i>	<i>kiem.</i>			
<i>mówi; po-</i>		<i>sens.</i>	<i>znaczne.</i>			
<i>sępny.</i>		<i>dość pilny.</i>			<i>do niższey</i>	
<i>Ponury.</i>	<i>mediocre</i>	<i>peu soute-</i>	<i>w robo-</i>			<i>non</i>
<i>assez bon-</i>	<i>aufmerksam.</i>	<i>nuë.</i>	<i>tach re-</i>			
<i>ne.</i>		<i>fleißig.</i>	<i>cznych.</i>			
<i>ś pokoyny.</i>	<i>mało co.</i>	<i>obojętny</i>	<i>foibles.</i>			
		<i>na pracę.</i>	<i>sichtbar.</i>			<i>nein.</i>
			<i>mało.</i>			

S e x t a.

Paucis exceptis, discipuli huius ordinis studium et industriam mihi probauerunt, plurimi etiam morum integritatem et modestiam. Das Betragen und der Fleiß dieser Klasse ist lobenswürdig. Mancher ist zwar lebhaft, doch ohne sich zu vergessen. Sie muntern einer den andern selbst zum Fleiß und zum Guten auf. W ogólności iestem z téy klasy kontent; uczniowie zaczynają myśleć, zastanawiać się, rozumować.

3.) Wrbk.

<i>bardzo do-</i>	<i>natężona</i>	<i>regularny.</i>	<i>widoczny</i>	—	<i>taż sama</i>	<i>z użyt-</i>
<i>brze.</i>						<i>kiem.</i>
<i>Modeste,</i>	<i>animus</i>	<i>probata.</i>	<i>non de-</i>	<i>altioribus.</i>		
<i>neque ta-</i>	<i>promptus,</i>		<i>sunt.</i>	<i>studiis.</i>		
<i>men ita, ut</i>	<i>sed non sa-</i>			<i>eum non</i>		
<i>puerum</i>	<i>tis atten-</i>			<i>aptum pu-</i>		
<i>non agno-</i>	<i>tus.</i>			<i>to.</i>		
<i>scas.</i>					<i>maneant.</i>	<i>accedat.</i>
<i>Udaie sta-</i>	<i>Łatwością</i>	<i>nie uchy-</i>	<i>dosyć.</i>			
<i>tecznego,</i>	<i>pojęcia za-</i>	<i>bia w pra-</i>				
<i>ale dobre</i>	<i>stępuje.</i>	<i>cy.</i>				

oby-

<i>obyczajn.</i>	<i>uwaga.</i>	<i>pilność.</i>	<i>postępek.</i>	<i>przyszłość</i>	<i>Klasa.</i>	<i>Bibliot.</i>
serce ; za- wsze ży- wy ; ma punkt ho- noru.	czasem u- wagę.					
Très bon- ne,	Toujours soutenue.	louable.	marquants	Do posług wymaga- jących pracy i rozsądku zdolny.		wart.
recht gut : anständig.	aufmerksam ist	fleißig.	Gleisse ent- sprechend.			oui.
dobrze się sprawuje.	uważny.	pilny.	dosyć znaczne.			może.

12.) Cwinn.

<i>Obyczajn.</i>	<i>uwaga</i>	<i>pilność</i>	<i>postępek.</i>	<i>przyszłość</i>	<i>klasa</i>	<i>Bibliot.</i>
chwalebne.	usilnie.	przykła- dny.	znaczne. laudandi.	do nauk. altiora stu- dia.	taż sama mancat.	z pożytkiem accedit
summa mo- destia et probitate.	semper at- tentus.	Ita ut nun- quam dees- set , saepe	znacznie się przy pracy roz- wijała wła- dze.	do każde- go rodzaju życia wi- dać z cha- rakteru i zdolności s p o s o- bność, wy- jąwszy żołnierski könnte ein Künstler werden.		
Coraz wię- céy nabiera stateczno- ści.	uwaga Par fois di- straite.	satis face- ret.	pourroient être plus marquants			wart
bonne.	uważny.	nad wiek pracuje. Louable.	bedeutend.			oui.
vortreflich. pięknie się sprawuje.		exemplarisch pilny.	znaczne.			może.

26.) Bkt.

tydzie.	trzeba go	nieregular- ny.	mały. progressus	taż sama.	bez pożytku.
ambiguus.	budzić.	Parum.	non con- spicui.	maneant.	removen- dus.
na wszytko obojętny.	saepe lan- guidus et distractus.	nic nie robi.	żadnego postępu.		non.
très repre- hensibles.	ociężyły. Nulle.	nulle.	nuls.		nie.
obojętny.	ospały, du- sza nie działa.	bez pracy.	wcale nie.		

S e p t i m a .

Hic ordo septimus eum se usque exhibuit, uti admodum sese mihi probaret. Industria pariter ac modestia tempus exegit haud sine fructu. Das sittliche Betragen ist anständig, und den Jahren angemessen; der Sinn für wissenschaftliche Untersuchungen geweckt. Gruntownosc w myśleniu doyrzewaiąca, rozszerzanie się wiadomości, i onych zbieganie się i kombinacją, gust pomnażający się w literaturze, znać widocznie; nie we wszystkich atoli jest ciągła praca, tak w wygotowaniu lekcyj naznaczonych, jako też w wypracowaniu rzeczy co do stylu zadanych. Sittliches und anständiges Betragen charakterisirt diese Classe, und ein all; meines Streben nach Kenntnissen. Cette classe s'est toujours distinguée par beaucoup d'attention, d'application et d'honnêteté.

5.) Mld.

Obyczayn.	uwaga	pilność	postępek	przyszłość	klasa	Bibliot.
bez nagany.	dosyć.	uydzie.	nie bardzo.	—	taż sama.	
mores se-			widoczne.	altiorē		można.
ueri, prae-	cura com-	laudabilem		scientiam	promouen-	
ter linguae	paret.	operam im-	augentur	exercebit	du.	accedat.
intempe-		pendit.	quotidie.	cum fructu		
rantiam,	theilnehmend				promou.	ja.
nullum in-		regularny.	werden	studiren.		
venilem la-	dość uwa-		durch ein		może wy-	można.
psum in eo	żny.	robi swoje.	glückliches	ma sposo-	żę.	
deprehen-			Gedächtniß	bnosc do		
di.	manchmal	ziemlich.	unterstützt.	nauki.	peut mon-	
Es fehlt ihm	zerstreut.		Posteigne.		ter.	
nur an Ge-		constante.	unbedeu-	a encore		
schmeidigkeit	égale.		tend.	besoin de		
und gefälli-			médiocres.	travaillen.		
ger Nachgie-						
bigkeit.						
skateczny.						
bez nagany.						
irreprocha-						
ble.						

6.) Skw.

<i>obyczajn.</i>	<i>uwaga</i>	<i>pilność</i>	<i>postępek</i>	<i>przyszłość</i>	<i>klasa</i>	<i>bibliot.</i>
bardzo do- brze.	usiluie. sedulo dat	przykładny exoptatum	bardzo znacze.	militaire. literarum	<i>promow.</i>	i owszem.
suauissimi mores.	operam. uważny za-	studium. zawsze	comparent znacznie	studio us- que tene-	może wy-	acced.
bez wyrzu- tu żadnego.	wsze. theilnehmend	anhaltend.	Więcey grunto-	tur. wności o-	żej.	ma miey-
<i>Lobenswerth</i>	la plus sou-		wności o- kazuje, niż	obiecucie czynnego	doit mon-	sce.
aussi hon- nête que	tenue.	ne s'est ja- mais de-	żywości dowcipu.	i dobrego obywatela	ter.	
sage.		menti.	bedeutend. rapides et	prometin- finiment.		
			sensibles.			

16.) Skij.

bardzo do- brze.	beznaganny	trwale.	widoczne.	fortassis	taż	wart.
mores fa- ceti.	Intentio animi lau- dabilis.	nil praeter- mittit.	conspici- untur.	docendi munere	non pro- mov.	acced.
<i>anständiger</i> <i>Trohsinn.</i>	lebendig.	bewiesen.	<i>beträch- che.</i>	prospera fungeretur	promov.	ja ma miey- sce.
przystoyna wesolość.	z interes- sem uważa.	robi wszy- stko z inte- ressem.	znacze. macht Fort- schritte.	ma gust w naukach	można wyżej.	
grzeczny , stateczny.	exemplarisch attentif.	anhaltend. suivie.	assez sen- sibles.		reste.	
<i>Lobenswerth.</i>						
douces et honnêtes.						

20.) Lskz.

<i>obyczajny.</i>	<i>uwaga</i>	<i>pilność</i>	<i>postępek</i>	<i>przyszłość</i>	<i>klasa</i>	<i>bibliot.</i>
bez nagany	nie wiele.	miernie.	nieznaczące.			
i bez pochwały.	animi bona	semper		non mihi		
opto, ut	intentio.	conspicua.	satis com-	liquet.		accedat.
simplicius,			parent.			
liberius,	<i>theinehmen:</i>	<i>fleißiger jeßt.</i>		ma upodo-	rekte.	ja
familiarius	<i>der als sonst.</i>		<i>bemerklich.</i>	banie w		
agat; sed		<i>pilny.</i>		nauce i		ma miej-
pectus	<i>uważny.</i>		<i>znaczne.</i>	czytaniu.		sce.
clausum.	<i>nicht immer.</i>	<i>fleißig.</i>				
<i>ich kann nicht</i>			<i>könnten</i>			
<i>klagen.</i>	<i>pas assez</i>	<i>momenta-</i>	<i>größer</i>			
stateczny	<i>suiivie.</i>	<i>née.</i>	<i>seyn.</i>			
<i>von sich ein-</i>				<i>il pourroit</i>		
<i>genommen.</i>				<i>faire</i>		
doux et				<i>mieux.</i>		
tranquile.						

21.) Krb.

nieceo pró- żny.	niekiedy trochę	dosyć wy- trwała.	znacznym.			
Fraeceptor reueren- tiam habet:	roztargnio- ny.	maiozem diligentiam	notabiles.	strenue a- get in re- publica! ac	taż	z pożytkiem.
Praeterea		exopto.	einige.	praeterea	non pro-	accedat.
nonnun- quam ado- lescentia- tur. U-	bona cura	nicht ganz regelmäßig.	postepuie, i ma się za	liberalibus disciplinis vacabit.	mov.	
trumque	<i>etwas plau-</i>	<i>Więcący</i>	raturze.		bleibt.	ja.
exoptatum	<i>derhaft.</i>	z własnego	würde mehr	do nauk	zostaie.	
mih.		wyboru lu- bi robić!	leisten, wenn	zdolny.		może.
ohne Sadel.	<i>uważny.</i>	ale pilny.	er weniger		peut re-	
stateczny i	<i>immer.</i>		mit sich		ster.	
grzeczny.		<i>anhaltend.</i>	selbst zusrie-			
très bonne.	<i>attentif.</i>	<i>laborieux.</i>	den wäre.	<i>sensibles.</i>		

Nakoniec dla wygody Prześw: Publiczności, dodaje się rozkład godzin, o któryj z jakięj nauki dawane ma bydź na popisie examen; z tém ostrzeżeniem, że się tego rozkładu iak najsćisley trzymać będziemy.

1.) Dnia 23go Września *przed południem* od 9—12. Polski ięzyk przez wszystkie klasy; Z Francuzkiego niższe klasy.

po południu od 3—6. Francuzk: wyższe klasy. Niemiecki i Rossyyski ięzyk. Z Łacinskiego niższe klasy.

2.) Dnia 24go — — *przed połudn:* Łacińk: wyższe klasy. Greczyzna. Geografia. Z Historyi niższe klasy.

po południu Z Historyi wyższe klasy. Literatura Rzymka, starożytności, mytologia; Z Matematyki nayniższe klasy.

3.) Dnia 25go — — *przed połudn:* Z Matematyki wyższe klasy; Fizyka.

po południu: Historia Naturalna, Prawo natury, Logika, Retoryka.

Endlich setzen wir noch zur Bequemlichkeit eines Achtungswürdigen Publicums die Stundeneintheilung her, nach der die Lehrgegenstände beim Examen vorkommen sollen, mit dem Bemerkten: daß man sich pünctlichst daran halten wird.

1.) Den 23sten September Vormittags 9—12. die Polnische Sprache durch alle Classen. Im Französischen die untersten Classen.

Nachmittags 3—6. die höhern Französischen Classen. Die Deutsche und die Russische Sprache. Die untersten Lateinischen Classen.

2.) Den 24sten September Vormittags die obern Lateinischen Classen. Griechisch. Erdbeschreibung. Die untern Geschichtsclassen.

Nachmittags Die obern Geschichtsclassen. Römische Literatur, Alterthümer, Psychologie. Die untern mathematischen Classen.

3.) Den 25sten September Vormittags. Die obern mathematischen Classen. Physic.

Nachmittags. Naturgeschichte. Naturrecht. Logic. Rhetoric.

KSIEGOZBIÓR
MARCINA ZAMOYSKIEGO

203477z

8837-KZ

Biblioteka im. Hieronima
Łopacińskiego w Lublinie

II | 203477 | K

W Hieronima Łopacińskiego 22-X-1894